

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1950

ANDRA KAMMAREN

Nr 5

4—8 februari.

Debatter m. m.

Tisdagen den 7 februari.

Sid.

Svar på frågor av:

Herr Holmberg ang. igångsättande av vägbygget Sädvajaure— Graddis	5
Herr Wedén ang. uppförande av ett nytt posthus i Eskilstuna	8

Onsdagen den 8 februari.

Svar på interpellationer av herr Svensson i Ljungskile och herr Sundström ang. nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping	10
Lagfästande av likalönsprincipen	41
Interpellationer av:	
Herr Norup ang. omfattningen av statens inköp av varmblodiga hästar	44
Herr Christenson i Malmö ang. ökad licensgivning för import från Schweiz av fickur m. m.	47

Samtliga avgjorda ärenden.

Lördagen den 4 februari.

Anmälan från bankoutskottet av framställningar från fullmäktige i riksgäldskontoret om bestridandet av kostnader för Folkrorelsernas sparkampanj samt från styrelsen för riksdagsbiblioteket om anslag för bokmagasin	3
--	---

Onsdagen den 8 februari.

<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 1, ang. handelsöverenskommelse med Italien	41
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 1, ang. anslagen till hov- och slottsstaterna	42
— nr 14, ang. utgifter å tilläggsstat II för utrikesdepartementet ..	42
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 4, ang. avtal med Norge mot dubbelbeskattning av kvarlåtenskap m. m.	42
— nr 5, ang. avtal med Finland mot dubbelbeskattning av inkomst och förmögenhet	42
— nr 6, ang. ändrad lydelse av rusdrycksförsäljningsförordningen m. m.	42
— nr 7, ang. avdrag vid taxering för avgifter till Trävaruindustriens konjunkturutjämningsfond, m. m.	42
— nr 8, ang. ändring i taxeringsförordningen	42
— nr 9, ang. ytterligare uppskov med allmän fastighetstaxering..	42
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 1, ang. lagfästade av likalönsprincipen	42

Lördagen den 4 februari

Kl. 2 em.

På grund av förfall för sekreteraren tjänstgjorde undertecknad, jämlikt herr talmannens förordnande, vid protokollet.

§ 1.

Justerades protokollen för den 30 och den 31 nästlidna januari.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att riksdagsledamoten fru Olivia Nordgren vårdats härstades från den 24 januari 1950 för tumor vesic. urin. och utskrevs den 2 februari och under denna tid varit och fortfarande till och med den 16 februari är förhindrad delta i riksdagens arbete intygas.

Karolinska sjukhuset den 2 februari 1950.

E. Franksson,
leg. läkare.

Kammaren beviljade fru Nordgren ledighet från riksdagsgörömlen från och med den 24 nästlidna januari till och med den 16 innevarande februari.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 45, angående lån till Sveriges utsädesförning.

§ 4.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den på bordet liggande motionen nr 421 av herr *Senander m. fl.*

§ 5.

Föredrogs den av herr förste vice talmannen *Skoglund* vid kammarens

nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående genomförandet av 1947 års principbeslut rörande ålderdomshemvårdens framtida ordnande.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Föredrogs den av herr *Huss* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående skärpt lagstiftning i fråga om behörighet att utöva läkar-konsten.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7.

Föredrogs den av herr *Larsson* i Luttra vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående ifrågasatt utvidgning av Remmene skjutfält.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8.

Föredrogs och lades till handlingarna en av bankoutskottet gjord anmälan, att till utskottet inkommit

dels framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret om bemyndigande för fullmäktige att för bestridande av kostnader för Folkrörelsernas sparkampanj av förslagsanslaget till Riksgäldskontoret: Kostnader för emission av statslån m. m. för budgetåret 1949/50, utöver tidigare beräknade 500 000 kronor, taga i anspråk ett belopp av högst 200 000 kronor;

dels och framställning från styrelsen för riksdagsbiblioteket om anvisande för budgetåret 1950/51 av ett anslag å 5 500 kronor för inredning m. m. av ett bokmagasin.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Anmäldes, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren, nämligen:

nr 46, angående bestridande av vissa kostnader från anslaget till oförutsedda utgifter;

nr 49, angående täckande av underskott i clearingkassan för raka rör av smidbart järn m. m.;

nr 59, med förslag till lag om gräns mot allmänt vattenområde, m. m.; och

nr 60, med förslag till lag om rätt till fiske m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en handelsöverenskommelse mellan Sverige och Italien;

statsutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1950/51 under första huvudtiteln, avseende anslagen till hov- och slottsstaterna; och

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret

1949/50, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Norge för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å kvarlåtenskap, m. m.;

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Finland för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å inkomst och förmögenhet;

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 kap. 10 § förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker, m. m.;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för avgifter till Stiftelsen Trävaruindustriens konjunkturutjämningsfond, m. m.;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i 123 § taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379); och

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ytterligare uppskov med allmän fastighetstaxering; samt

andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 1, över motion angående utredning om lagfästande av likalönsprincipen.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 2.05 em.

In fidem

Per Bergsten.

Tisdagen den 7 februari.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 1 innevarande februari.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Riksdagsman Hans Levin är på grund av påssjuka (parotit. epidemica) tills vidare förhindrad att inställa sig till riksdagsarbetet intygas.

Trelleborg den 5 februari 1950.

J. Pettersson,
2:e stadsläkare.

Kammaren beviljade herr Levin ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare från och med den 5 innevarande februari.

§ 3.

Svar på fråga angående igångsättande av vägbygget Sädvajaure—Graddis.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade: Herr talman! Herr Holmberg har frågat mig huruvida jag har för avsikt att vidtaga åtgärder, så att vägbygget Sädvajaure—Graddis snarast kunde igångsättas för att bereda sysselsättning åt en del av de mer än 4 000 personer, som hade anmält sig som arbetslösa till länsarbetsnämnden i Norrbottens län.

Jag vill med anledning härav till en början meddela följande beträffande det aktuella arbetsmarknadsläget i Norrbottens län.

Enligt rapporter, som lämnats helt nyligen, uppgick antalet arbetssökande

hos arbetsförmedlingen till 3 881 personer. Av dessa hade 1 247 anmält sig som hjälpsökande vid arbetslöshetsnämnderna. Av de hjälpsökande hade 543 hänvisats till sysselsättning i statliga eller statskommunala beredskapsarbeten.

Efterfrågan på skogsarbetare inom länet är nu betydande och uppgår för närvarande till omkring 1 000 man.

Inom de kommuner, som närmast beröras av den ifrågasatta väganläggningen (Arjeplog, Arvidsjaur och Jokkmokk), uppgår antalet arbetssökande till sammanlagt 129 personer, under det att det anmälda behovet av skogsarbetare för samma kommuner utgör 285.

I fråga om de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna inom vägväsendet har arbetsmarknadsstyrelsen under rådande förhållanden ansett det riktigare att igångsätta smärre vägförbättringsarbeten för att bereda sysselsättning åt vederbörande inom hemorten än att sammandraga arbetskraft för större företag. Fullmakt har lämnats vägförvaltningen och länsarbetsnämnden i länet att vid behov igångsätta arbeten för sysselsättning av en arbetsstyrka av 500 man med anlitan av anslaget till vissa vägbyggnadsarbeten. Med hänsyn till det föreliggande arbetskraftsbehovet inom skogsbruket sysselsättas emellertid för närvarande endast ca 250 man i nyssnämnda vägarbeten. Möjlighet finnes alltså att bereda ytterligare 250 man arbete på motsvarande sätt.

Frågan om anläggning av väg Sädvajaure—Graddis har tidigare prövats av Kungl. Maj:t, som emellertid senast 1946 avslog en framställning från länsstyrelsen om anslag till vägen.

En ny framställning i ämnet har emellertid nu gjorts och denna är för närvarande föremål för remissbehandling.

Svar på fråga angående igångsättande av vägbygget Sädvajaure—Graddis.

Utan att vilja föregripa den slutliga prövningen av detta ärende, anser jag mig böra framhålla, att den förändrade arbetsmarknadssituationen icke i och för sig kan betraktas som tillräcklig anledning att nu igångsätta detta stora vägbyggnadsföretag. För sysselsättning av friställd arbetskraft torde det finnas tillräckligt med andra arbetsobjekt i länet, vilkas angelägenhet redan är klarlagd och vilka med hänsyn till sin geografiska belägenhet m. m. lämpa sig bättre för sådant ändamål. Skulle den förnyade utredningen visa att bärande skäl ur ekonomiska och andra synpunkter föreligga för att bygga vägen Sädvajaure—Graddis, kan det dock givetvis bli fråga om att anvisa medel även för detta företag. Då utredningsarbetet kan beräknas kräva en del tid och då någon användbar arbetsplan för företaget icke finnes uppräddad, är det emellertid under alla förhållanden uteslutet att arbetet på vägen skulle kunna påbörjas inom den närmaste tiden.

Härefter anförde:

Herr HOLMBERG: Herr talman! Jag skall be att få tacka statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min fråga.

Statsrådets meddelande att det nu har igångsatts en utredning om en mellanriksväg i Norrbotten kommer att hälsas med mycket stor tillfredsställelse. En sådan utredning har jag föreslagit under flera år. Jag kan bara beklaga att den icke företagits tidigare, så att man nu kunnat sätta i gång arbetet.

Jag hyser inte någon som helst tvekan om att den utredning, som nu igångsatts, skall visa att det är ett berättigat krav att denna väg blir utförd. Statsmakterna ha för övrigt för flera årtionden sedan beslutat att anlägga vägen. Då ansåg man tydligen skälen för vägens anläggande vara fullständigt övertygande. Det hakade emellertid upp sig på frågan om underhållsskyldighe-

ten. Sedan dess har det tillkommit flera andra skäl, som tala för att vägen skall byggas, men det är inte anledning att nu orda mera härom, eftersom utredningen satts i gång. Vi få avvakta utredningen, som jag hoppas blir slutförd så snabbt som möjligt.

Emellertid har i svaret också berörts arbetskraftssituationen i Norrbotten. Jag tillåter mig därför, herr talman, att säga några ord även om den saken. Först vill jag med hänvisning till vad jag nyss sagt erinra om att det inte bara är läget på arbetsmarknaden, som har gjort att jag i år på nytt efterlyst, hur det ligger till med Graddisvägen.

Det har vid ett par tillfällen, när denna fråga tidigare behandlats i riksdagen, framhållits att man inte kan avstå arbetskraft till ett så omfattande vägprojekt men att frågan skulle komma i ett annat läge, om det blir arbetslöshet. Redan då framhöll jag, att vi inte ens under den allra bästa högkonjunkturen hade full sysselsättning i Norrbotten. Jag kan återropa uppgifter dels från länsarbetsnämnden, dels från massor av kommunala organ i Norrbotten, som bestämt ha förklarat, att det kunde sättas i gång mycket omfattande vägarbeten i Norrbotten utan att detta skulle inkräkta på arbetskraftsbehovet för övriga områden. Nu ha vi fått ytterligare tusentals helt arbetslösa, av vilka åtminstone en del varit utan sysselsättning i flera månader. Till uppgiften i svaret om de nära 4 000 man, som nu äro anmälda till länsarbetsnämnden, bör nämligen göras samma erinran som herr Gavelin gjorde under debatten om dessa saker för några veckor sedan i denna kammare, nämligen att det finns många arbetslösa, som av olika anledningar inte anmäla sig. Det är nog en ganska allmän uppfattning i Norrbotten, att det verkliga antalet arbetslösa är minst dubbelt så stort som det till länsarbetsnämnden eller arbetsmarknadsorganen i övrigt anmälda. Även om man håller sig till länsarbetsnämndens

Svar på fråga angående igångsättande av vägbygget Sädvajaure—Graddis.

siffror framstår emellertid situationen som mycket allvarlig.

Att skogsbolagen och domänverket inte kunnat få det antal skogshuggare som de önska, beror helt på de otillfredsställande löne- och arbetsförhållandena. Det finns nu ca 8 000 huggare i norrbottensskogarna. På de avverkningsplatser, som återstå och där man behöver 1 000 man, äro skogsförhållandena och arbetsförhållandena sådana, att huggarna inte kunna få rimlig förtjänst. Det är nämligen inte rimligt begära att få ett dagsverke av så tungt och besvärligt slag som skogsarbete utfört för 10—15 kronor, som faktiskt är förtjänsten på de arbetsplatser det gäller. Det går helt säkert inte att lösa denna fråga genom att utestänga de arbetslösa från beredskapsarbeten och annan sysselsättning, som ju faktiskt har skett under lång tid i Norrbotten.

På denna punkt innehåller statsrådets svar en mycket intressant uppgift. Statsrådet meddelar nämligen att det har givits fullmakt åt vägförvaltningen och länsarbetsnämnden att, som det heter i svaret, »vid behov» sätta i gång arbeten för sammanlagt 500 man men att dessa myndigheter med hänsyn till arbetskraftsbehovet inom skogsbruket bara berett arbete för 250 man. Denna uppgift är intressant bl. a. därför att för blott 3 å 4 dagar sedan en tjänsteman i länsarbetsnämnden förklarar, att på grund av skogsarbetarnas vägran att taga arbete på de villkor, som skogsbolagen erbjuda, hade det uppstått svårigheter att få i gång andra arbeten. Det har säkert av alla tolkats så, att statsmakterna lägga hinder i vägen för att sätta i gång arbeten så länge skogsbruket inte fått sitt arbetskraftsbehov tillgodosett. Nu veta vi emellertid, att åtminstone vad beträffar arbetet för 250 man är det länsarbetsnämnden och vägförvaltningen själva som ha bromsat. Det vittnar enligt min mening om en oerhörd hänsynslöshet mot de arbetslösa. Det innebär att man försöker

tvunga arbetarna att godkänna skogsbolagens svältlöner genom att utestänga massor av andra arbetare från någon sysselsättning. Det är en enligt min mening förkastlig arbetslöshetspolitik. Man borde ha skäl att vänta, att en sådan arbetslöshetspolitik numera inte skall få förekomma.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NILSSON: Herr talman! Det tillkommer inte mig att i detta sammanhang ingå på frågan om de avtal, som föreligga mellan skogsbolagen och vederbörande fackorganisation. Jag skall inte heller gå in på frågan, huruvida skogsarbetarna på grund av olika omständigheter, kanske väderleksförhållanden och andra ting, varit obenägna att utföra sådant arbete i skogarna, som man ur folkhushållets synpunkt i och för sig skulle ansett önskvärt. Jag vill emellertid understryka, att de vägarbeten som satts i gång under vintern och som, om man ser det ur själva vägarbetets synpunkt, äro mindre ekonomiska än om de utförts vid någon annan tidpunkt på året, ha tillkommit för att tillförsäkra sådana arbete, som icke kunna få det på annat håll. Här har man sålunda vidtagit erforderliga åtgärder.

På herr Holmbergs fråga, huruvida man inte kunde sätta i gång med detta speciella vägarbete för att skaffa arbete åt de 4 000 arbetslösa, vill jag svara för det första, att arbetare fortfarande behövas i skogarna, enär brist på arbetskraft föreligger, för det andra att åtgärder vidtagits för att åt sådana, som icke kunna få anställning i skogarna eller annorstädes, bereda arbete såvitt möjligt i hemorten — att t. ex. draga dem upp till norska gränsen på vägarbete tror jag inte arbetarna själva skulle anse önskvärt — samt för det tredje att detta företag ännu icke är förberett, arbetsplaner äro icke upprättade, varför det inte heller ur den synpunkten är

Svar på fråga angående uppförande av ett nytt posthus i Eskilstuna.

möjligt att nu få i gång verksamheten, om detta i och för sig skulle ansetts önskvärt för att motverka en arbetslöshet, som icke på annat sätt kunde avvecklas.

Jag finner sålunda att på nu anförda skäl kan mitt svar på herr Holmbergs fråga näppeligen bli annat än så som jag nyss formulerat det.

Herr **HOLMBERG**: Herr talman! Jag har tills vidare inte begärt någonting annat beträffande Graddisvägen än att det skall företas en utredning. Det har jag sagt i en tidigare interpellationsdebatt, och mina tidigare motioner ha också utmynnat i förslag om utredning. Jag är nöjd med statsrådets åtgärd på det området.

När nu arbetslöshetsituationen i Norrbotten kommit på tal kan jag inte underlåta att påpeka bristerna i planläggningen och att påtala den uraktlåtenhet att bereda arbete åt arbetslösa även på andra håll i Norrbotten, som vederbörande myndigheter ha gjort sig skyldiga till. Det är nämligen obestriddigt att tusentals man gå arbetslösa sedan månader tillbaka trots de åtgärder, som arbetsmarknadsmyndigheterna ha företagit. En förkastlig detalj i denna arbetslöshetspolitik är den tydliga tendensen att bromsa igångsättandet av arbeten för att tillgodose bolagens behov av arbetskraft till svältlöner.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Svar på fråga angående uppförande av ett nytt posthus i Eskilstuna.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **NILSSON** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Wedén har frågat mig om jag anser, att ett nytt posthus snarast bör uppföras i Eskilstuna, och om jag är i tillfälle att uttala någon mening om när

byggnadstillstånd för ett dylikt kan påräknas.

Ett nytt posthus i Eskilstuna tillhör de byggnadsföretag, som stå främst på postverkets angelägenhetslista, och företaget ingår också i det byggnadsprogram för postverket, som godkändes av statsmakterna förra året.

Inom ramen för den byggnadskvot för samfärdseln, som beräknas för år 1950, har en ökning av postverkets byggnadsarbeten från 2 till 3 miljoner kronor ansetts kunna ske. Generalpoststyrelsen har emellertid, enligt vad jag inhämtat, funnit vissa andra byggnadsbehov så angelägna, att de måste gå före posthusbygget i Eskilstuna vid utnyttjandet av 1950 års kvot. Det synes därför icke troligt, att detta företag kommer att igångsättas redan i år. När så kan bli fallet är jag för närvarande icke beredd att uttala mig om.

Vidare anförde:

Herr **WEDÉN**: Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga. Svaret innebär ju att det troligen inte blir något posthus bygge igångsatt i Eskilstuna i år, och statsrådet kan inte ens säkert säga, huruvida det kan bli nästa år. Det finns, säger statsrådet, angelägnare företag på generalpoststyrelsens lista. Jag känner inte närmare till vilka de äro, men jag förstår att de måste vara mycket angelägna med hänsyn till de fakta beträffande posthuset i Eskilstuna, som statsrådet har blivit i tillfälle att ta del av även direkt från den berörda personalen. Jag vill bara här i förbigående påpeka, att yrkesinspektionen har framställt synnerligen kritiska anmärkningar mot betydande utrymmen i posthuset i Eskilstuna. I brevbäret är t. ex. tidvis arbetsutrymmet för de där verksamma en kvadratmeter per man, i tidningsexpeditionen ha sex anställda en rumsvolym av 55 kubikmeter, personal- och matrum

Svar på fråga angående uppförande av ett nytt posthus i Eskilstuna.

äro bristfälliga. Vantrivsel börjar framträda ganska tydligt hos personalen, och det är ett förhållande som inte bara är av intresse för personalen utan som också berör allmänheten, ty det är klart att posten i Eskilstuna under sådana förhållanden kan få svårt att lämna den service till allmänheten som bör ges.

Jag skulle vilja ställa en kompletterande fråga till statsrådet, nämligen om det inte är möjligt att tänka sig, eftersom nu kvoten för 1950 blir hårt belastad, att man tar posthuset i Eskilstuna i etapper och börjar med en mindre del — redan detta skulle innebära en väsentlig lättnad — för att sedan uppskjuta resten till ett år, då man kunde utnyttja en större del av byggnadskvoten. Jag vet att det finns en del betänkligheter mot ett sådant tillvägagångssätt, men jag vill uttrycka min livliga förhoppning, att statsrådet icke utesluter ett sådant tillvägagångssätt vid de följande övervägandena.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NILSSON: Herr talman! Jag är fullt medveten om det berättigade i anmärkningarna mot de mycket påtagliga brister, som vidlåda posthuset i Eskilstuna, och jag vet vilka svårigheter dessa framkalla för de där anställda. Emellertid kan det tyvärr — det gör i och för sig inte saken bättre — riktas precis samma eller kanske ännu längre gående anmärkningar mot förhållandena på andra orter. Herr Wedén medgav, att han inte har möjlighet att bedöma denna sak, och jag kan redan nu säga, att kvoten fullt ut är tagen i anspråk, trots att den höjts med 50 procent från 2 till 3 miljoner. Det finns för innevarande år ingenting kvar om man vill tillgripa den utväg herr Wedén tänker sig, nämligen att man delar upp byggandet av ett posthus i Eskilstuna på flera år. Kvoten är ianspråktagen för posthus i Sundbyberg och Ludvika, ombyggnad

av centralposten i Stockholm, posthus i Skellefteå och dessutom en hel rad andra smärre arbeten.

Det är klart att alla utvägar skola undersökas. Helst skulle jag se, att vi finge möjlighet att exempelvis nästa år höja kvoten, så att det bereddets utrymme för posthuset i Eskilstuna inom denna kvot, men naturligtvis kan man också tänka sig andra lösningar. Ingen utväg skall lämnas oprövad, det kan jag försäkra.

Det finns ytterligare ett skäl, som talar för att posthuset i Eskilstuna snarast möjligt bör byggas, nämligen att telegrafverket är i stort behov av att få de lokaler, som för närvarande disponeras av posten. Telegrafstyrelsen har förklarat, att man senast den 1 oktober 1953 måste ta dessa lokaler i anspråk.

Det finns sålunda, herr talman, mycket som skyndar på avgörandet i denna sak, och det finns, ehuru jag inte vill ge något löfte i dag, många skäl som tala för att denna fråga snarast möjligt måste lösas på ett för de berörda tillfredsställande sätt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 46, angående bestridande av vissa kostnader från anslaget till oförutsedda utgifter; och

nr 49, angående täckande av underkott i clearingkassan för raka rör av smidbart järn m. m.; samt

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 59, med förslag till lag om gräns mot allmänt vattenområde, m. m.; och

nr 60, med förslag till lag om rätt till fiske m. m.

§ 6.

Föredrogos, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 1, statsutskottets utlåtanden nr 1 och 14, bevillningsutskottets betänkanden nr 4—9 samt andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 1.

§ 7.

Ordet lämnades på begäran till

Herr LUNDBERG, som yttrade: Herr talman! Med hänsyn till ärendenas synnerliga omfattning tillåter jag mig hemställa, att kammaren måtte medgiva utsträckning av tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 59 med förslag till lag om gräns mot allmänt vattenområde m. m. och nr 60 med förslag till lag om rätt till fiske m. m. till det sammanträde, som infaller näst efter femton

dagar från det propositionerna kommo kammaren till handa.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Anmäldes, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren, nämligen

nr 48, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 103 § 1 mom. samt 223 § 1 och 2 mom. lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag; och

nr 50, angående vissa anslag till barnmorskeläroanstalterna.

Dessa propositioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 4.27 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 8 februari.

Kl. 2 em.

§ 1.

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet STRÄNG erhöll på begäran ordet för att besvara dels herr Svenssons i Ljungskile interpellation angående nedläggandet av driften vid Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping dels ock herr Sundströms interpellation angående nedläggandet av sockerbruket i Lidköping. Svaret hade före avgivandet i stencilerad form utdelats till kammarens ledamöter, och herr statsrådet Sträng lämnade endast en kort sammanfattning av huvudpunkterna i detsamma.

Det i kammaren utdelade svaret hade följande lydelse:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd ha två av dess ledamöter, herrar Svensson i Ljungskile och Sundström, till mig framställt vissa frågor angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriks aktiebolagets fabrik i Lidköping.

Herr Svensson frågar, *dels* om jag är villig att inför riksdagen redogöra för vad som förekommit i saken, *dels* om det finns någon möjlighet att förebygga nedläggandet av fabriken, *dels*, för den händelse så inte är fallet, om garanti kan lämnas för att betodlarna inom Lidköpingsfabrikens odlingsområde få lämna sina betor till annan fabrik till priser som inte äro sämre än förut.

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

Herr Sundström i sin tur frågar, *dels* om jag anser att tillräckliga skäl föreläggat att nedlägga sockerbruket i Lidköping med de konsekvenser för betodlingen i Skaraborgs län, som detta medför, *dels* om jag anser att sockerbolaget vid försäljningen förfarit på sådant sätt, att den högsta köpeskillingen för bolagets anläggning i Lidköping erhållits och att sockerkonsumenternas intressen därvid tillvaratagits, *dels* om jag kan ange orsaken till att ej Lidköpings stad hölls underrättad om försäljningen och bereddes tillfälle att ingiva anbud på anläggningen.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Interpellationerna gälla ju det bekanta förhållandet att Svenska sockerfabriks aktiebolaget i höstas i rationaliserings-syfte beslöt att lägga ner driften vid sin råsockerfabrik och sitt raffinaderi i Lidköping och sålde hela anläggningen till ett annat företag, AB Rörstrands Porslinsfabriker. Tillverkningen av råsocker av betor från Lidköpingsfabrikens nuvarande tillförselområde har bolaget tänkt sig föra över till sin råsockerfabrik i Linköping och verksamheten vid raffinaderiet skulle delas upp å bolagets övriga fyra raffinaderier.

Jag vill först erinra om att förhållandet mellan staten och sockerbolaget, som kammarens ledamöter säkert känna till, sedan flera år tillbaka regleras genom avtal, som årligen ingås efter riksdagens godkännande. Dessa avtal är den form, i vilken staten lämnar det stöd åt sockerbetsodlingen och sockernäringen, som tidvis visat sig behövt. Avtalen innebära att sockerbolaget tillförsäkras ensamrätt till införsel av socker mot skyldighet att tillämpa vissa angivna priser och bestämmelser vid inköp av sockerbetor och vid försäljning av socker. Staten garanterar vidare bolaget täckning för vissa kostnader för sockertillverkningen mot det att bolaget är redovisningsskyldigt för sina inkomster av sockertillverkningen.

Angående innehållet av avtalet vill jag vidare påpeka, att statsgarantien beträffande ett flertal kostnadsposter är utformad så att bolaget självt svarar för dessa kostnader mot att bolaget får tillgodoräkna sig visst i förväg bestämt belopp för varje under året tillverkat kilogram råsocker. Jag vill även framhålla att avtalet inte ger staten någon rätt att bestämma, om bolaget skall upprätthålla driften vid en viss fabrik eller nedlägga den. Det är i stället bolagets egen sak att avgöra, vilka rationaliseringsåtgärder som skola vidtagas. Det ligger för övrigt självfallet både i statens och i konsumenternas intresse, att bolaget verkligen skall tillvarata de rationaliseringsmöjligheter som kunna finnas. En erinran härom finns även i avtalet. Det sägs nämligen där ifrån, att den omständigheten att staten i princip svarar för täckningen av bolagets kostnader för sockertillverkningen inte får föranleda bolaget till mindre omtänksamhet än eljest i fråga om företagets ekonomiska bedrivande och att det åligger bolaget att iakttaga all nödig sparsamhet beträffande verksamheten över huvud taget. Det ankommer på den statliga sockernämnden att se till att denna bestämmelse liksom avtalet i övrigt verkligen följs.

I början av september 1949 blev jag av bolaget underrättad om att bolaget planerade att lägga ned Lidköpingsfabriken. Som skäl angavs att det ekonomiska resultatet av driften vid denna fabrik var mycket otillfredsställande. Som jag redan har nämnt kan inte staten enligt avtalet hindra bolaget från en sådan åtgärd, om bolaget anser den påkallad ur rationaliseringssynpunkt. Det är emellertid klart att det allmänna här också hade vissa intressen att bevaka, dels gentemot betodlarna och dels gentemot den arbetarstam, som fanns vid fabriken.

Jag upptog därför överläggningar med bolaget. Vid dessa diskuterades naturligtvis till en början, om det fanns nå-

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

gon möjlighet att bibehålla Lidköpingsfabriken. Från bolagets sida uppgavs därvid att man under den gångna sommaren haft överläggningar med representanter för betodlarna om utsikterna att utvidga odlingen så pass att fabriken skulle kunna drivas utan alltför stor förlust. Bolaget hade då frågat om man kunde räkna med att komma upp till en minimiareal av 1 000 hektar. En sådan ökning hade man emellertid på odlarhåll inte ansett sig kunna ställa i utsikt; i vart fall inte under de närmaste åren. Bolaget förklarade för mig att det under sådana förhållanden inte ansåg sig kunna uppehålla fabriken med därmed följande årliga stora förluster.

Däremot uppgav bolaget för mig, att det var berett att se till att odlarna skulle få möjlighet att fortsätta att leverera betor utan någon ökning av deras kostnader. Vidare uppgav bolaget att den tilltänkte köparen utfäst sig att svara för fortsatt anställning för de arbetare vid sockerbruket, som bolaget inte självt kunde bereda fortsatt sysselsättning.

Efter det saken diskuterats i regeringen skrev jag den 9 september 1949 ett brev till sockerbolagets verkställande direktör. I detta brev anförde jag bland annat att man enligt min mening från statsmakternas sida kunde ge sitt principiella godkännande till nedläggandet under de förutsättningar, som bolaget angivit, nämligen a) att nedläggandet av fabriken var en påtaglig rationalisering av bolagets drift med ur konsumentsynpunkt gynnsam återverkan på sockerpriset, b) att de anställda arbetarna och tjänstemännen skulle beredas fortsatt anställning hos den nye innehavaren av fabriken eller, alternativt, i bolagets tjänst annorstädes, c) att de jordbrukare, som önskade fortsätta med betodling, skulle få möjlighet härtil genom bolagets medverkan i avseende på transporter till och förädling vid Lidköpingsfabriken. Jag framhöll emellertid vidare, att det syntes mig som om

det inte vore nödvändigt att forcera avvecklingen av Lidköpingsfabriken i den takt, som bolaget planerat, utan att det borde finnas möjlighet till en avveckling på något längre sikt så, att man skulle driva fabriken ytterligare något år eller, om den nye innehavaren önskade starta omedelbart, eventuellt driva endast den del av fabriken, som omfattade råsockerproduktionen. Jag anförde slutligen att det av flera skäl inte syntes mig behöva befaras att man genom en sådan lugnare avveckling skulle löpa risken av att inte få någon godtagbar köpare.

Den 19 september erhöll jag därefter ett svar från bolagets verkställande direktör. I detta anfördes i huvudsak, att bolaget väl hade förståelse för mina synpunkter beträffande en avveckling av bruket på något längre sikt men att bolaget av vissa skäl ej kunde taga på sitt ansvar att behålla Lidköpings råsockerbruk vid drift under ytterligare något år och att ett uppskov med försäljningen vore uteslutet. I skrivelsen anfördes vidare att bolaget hoppades att preliminär överenskommelse om försäljningen av bruket skulle kunna träffas i dagarna och att det var bolagets avsikt att i omedelbar anslutning därtill gå vidare i saken och bekantgöra bolagets beslut.

Försäljningen kom sedan till stånd genom ett den 20 oktober och den 2 november 1949 dagtecknat köpekontrakt. Köpare var Aktiebolaget Rörstrands Porslinsfabriker och ett dess dotterbolag. Jag skall längre fram återkomma till frågan om köpeskillingens storlek. Från flera håll inkommo därefter framställningar om att statsmakterna skulle vidtaga åtgärder för att förebygga ett nedläggande av Lidköpingsfabriken. Den 17 november 1949 fick jag vidare ett besök av bland andra representanter för länets betodlareförening och Riksförbundet Landsbygdens folk. Herr Svensson var för övrigt också med då. Vid detta besök förklarade såväl ord-

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

föranden i RLF som betodlareföreningens representanter, att man från jordbrukarhåll ansåg sig kunna garantera en odling av minst 1 000 hektar under den närmaste femårsperioden, om råsockerfabriken i Lidköping kunde bibehållas. I annat fall ansåg man att hetodlingen i Västergötland så småningom komme att helt försvinna. Vidare uppgavs det, att den nya ägaren av fabriken inte skulle vara ovillig att arrendera ut råsockerbruket till sockerbolaget. Dessa uttalanden gävo ju en betydligt mera optimistisk bild av utvecklingsmöjligheterna än den man dittills haft. Jag tog därför på nytt kontakt med sockerbolaget. Bolagets representanter förklarade då, att de ekonomiska förutsättningarna för att bibehålla råsockerfabriken enligt deras mening skulle något förbättras, om man verkligen fick en odling av minst 1 000 hektar. De förklarade också att bolaget var villigt att fortsätta att driva råsockerfabriken, om dels en minimiodling av 1 000 hektar kunde garanteras under den närmaste femårsperioden och dels den nuvarande ägaren var villig att arrendera ut råsockerfabriken på rimliga villkor.

Det igångsattes därefter i samarbete mellan bolaget och jordbrukarna en teckningskampanj för att se om man kunde komma upp till den utlovade minimiarealen. Tyvärr visade det sig att intresset bland jordbrukarna för betodlingen inte var så stort som man vid besöket hos mig ansett sig kunna räkna med. Teckningen gav nämligen till resultat en tecknad areal av drygt 700 hektar för år 1950 och en garanterad teckning av något över 600 hektar för femårsperioden 1950/54. Den areal, som sockerbolaget angivit som en nödvändig förutsättning för en någorlunda ekonomisk drift, uppnåddes alltså icke på långt när.

Som jag redan förut erinrat åligger det sockernämnden att ha tillsyn över sockerbolagets verksamhet i vad denna

beröres av avtalet mellan staten och bolaget. Sockernämnden har med hänsyn härtill ansett sig böra granska Lidköpingsfrågan ur avtalets synpunkt, d. v. s. undersöka huru Lidköpingsfabrikens nedläggning och försäljning kan antagas komma att inverka på tillverkningskostnaderna för socker och därigenom på det ekonomiska mellanhavandet mellan staten och sockerbolaget enligt gällande avtal, vilket utgår den 30 april 1950. Nämnden har också ansett det befogat att — bland annat till ledning för de förestående förhandlingarna om ett förnyat avtal — göra motsvarande bedömande beträffande kommande tillverknings- och avtalsår. Spörsmål i samband med nedläggelsen, som avse annat än nu åsyftade ekonomiska avtalsförhållanden, t. ex. beredskapssynpunkter, ortsintressen o. d., ligga utanför sockernämndens uppgiftssfär, och nämnden har därför inte kunnat upptaga dessa. Nämnden har emellertid vid sin utredning sökt att särskilt beakta de frågor, som jag i min skrivelse den 9 september 1949 till sockerbolaget angav såsom premisser för att nedläggandet skulle i princip kunna godkännas från statsmakternas sida, nämligen a) att nedläggandet av fabriken vore en påtaglig rationalisering av bolagets drift med ur konsumentsynpunkt gynnsam inverkan på sockerpriset, b) att de anställda bereddes fortsatt anställning hos den nye innehavaren av fabriken eller, alternativt, i bolagets tjänst annorstädes samt c) att de jordbrukare, som önskade fortsätta med betodling, erhöles möjligheter därtill genom bolagets medverkan i avseende på transporter till och förädling vid Linköpingsfabriken.

Resultatet av denna utredning har nämnden redovisat i en skrivelse, som inkommit till mig i mitten av januari. Vad särskilt gäller den fråga, som nu i första hand är aktuell, d. v. s. storleken av den rationaliseringsvinst som kan göras genom ett nedläggande av Lid-

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

köpingsfabriken, har nämnden låtit verkställa mycket omfattande undersökningar. Det är givetvis omöjligt för mig att här lämna någon mera detaljerad redogörelse för resultatet av dessa undersökningar. Jag vill emellertid nämna att, enligt vad nämnden uppger, sockerbolaget beräknat att nedläggandet av både raffinaderiet och råsockerfabriken skulle medföra en besparing på omkring 1,2 milj. kronor om året. Nämnden uttalar sammanfattningsvis som sin uppfattning, att nedläggandet torde komma att leda till betydande besparingar i fråga om tillverkningskostnaderna. Nämnden vågar dock inte göra något bestämt uttalande, huruvida besparingen verkligen kommer att bli så hög som sockerbolaget beräknat eller om beloppet med hänsyn bland annat till alla kalkylers begränsade säkerhet kan komma att reduceras med exempelvis 10 till 20 procent. Den besparing, som skulle kunna göras enbart genom ett nedläggande av råsockerbruket och betavverkningskoncentration till Linköpingsfabriken, tycks vidare enligt nämndens undersökning — med all reservation för den osäkerhet som kan ligga i kalkylerna — vara av storleksordningen 400 000 kronor om året. Innan denna besparing framräknats har givetvis hänsyn tagits till de merkostnader som uppstå vid transport av betor från Västergötland till Linköpingsfabriken. Besparingarna bero i hög grad därpå, att de fasta kostnaderna vid Lidköpingsfabriken bortfalla genom driftkoncentrationen.

Det har från betodlarhåll framhållits att man, när man diskuterar möjligheten till rationaliseringsvinst genom ett nedläggande av Lidköpingsfabriken, inte får glömma att kostnaderna för bettransporterna stiga avsevärt om betorna skola transporteras till Linköping i stället för till Lidköping. Sockernämnden har i sin utredning även behandlat denna fråga. Till den största kostnads-posten, nämligen järnvägsfrakterna till

Linköping, har hänsyn redan tagits i den förut nämnda kalkylen. Därutöver tillkomma engångskostnader för anläggning av belastningsanordningar och betvågar vid två stationer, Håkan-torp och Valtorp, samt för förbättring av vägarna kring dessa stationer. Dessa engångskostnader uppskattar nämnden, på basis av utredningar av S. J. och vederbörande vägförvaltning, till sammanlagt omkring 400 000 kronor eller samma belopp som ett års rationaliseringsvinst vid en koncentration av råsockertillverkningen till Linköping.

Vad jag nu har sagt har gällt frågan, huruvida nedläggandet medför någon rationaliseringsvinst och storleken av denna. I mitt brev till sockerbolaget angav jag emellertid ytterligare två förutsättningar, som enligt min mening borde vara uppfyllda om fabriken skulle nedläggas. Den ena var att det skulle sörjas för personalen vid fabriken på ett tillfredsställande sätt. Sockernämnden redogör i sin utredning för vad som blivit gjort härvidlag. Jag har för min del ingen erinran att göra på denna punkt. Den andra förutsättningen var att de betodlare, som ville fortsätta med odlingen, skulle få möjlighet härtill. Det önskemål, som jag då uttryckte, sammanfaller med vad herr Svensson i sin interpellation anfört om garanti för att betodlarna i Lidköpingsfabrikens område skola kunna lämna sina betor till annan fabrik till priser, som inte understiga vad de tidigare erhållit.

Socketbolaget har även på denna punkt gjort utfästelser, som enligt min mening måste anses tillfredsställande. Bolagets erbjudande innebär, att betodlarna i Lidköpingsfabrikens område vid leverans av betor till fabriken i Linköping genomsnittligt inte skola behöva vidkännas högre transportkostnad än de haft förut. Däremot blir det efter nedläggandet inte längre möjligt för betodlarna att få tillbaka betmassa.

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

Denna vara, som innehåller cirka 90 procent vatten, kan ju ej lämpligen transporteras lång väg. Bolaget har emellertid förklarat sig berett att i stället tillhandahålla dem motsvarande mängd torkad massa, s. k. betfor.

Bolaget säljer för närvarande betfor i öppna marknaden för ett pris av 21 öre per kilogram. Enligt betodlingskontrakten betalar betodlare, som tar tillbaka legotorkad betfor från bolaget i stället för betmassa, 17,5 öre per kilogram. Som en stimulans till fortsatt betodling i Västergötland har bolaget förklarat sig berett att under en övergångstid av två år tillhandahålla odlarna där legotorkad betfor till ett ytterligare reducerat pris. Erbjudandet innebär att odlarna detta år skulle få varan till ett pris av 12,5 öre per kilogram, d. v. s. med en rabatt av omkring 30 procent, och nästa år skulle betala 15 öre per kilogram. Därefter skulle de betala samma pris som andra odlare.

Det har i diskussionen och även i herr Svenssons interpellation pekats på ytterligare en omständighet, som skulle kunna utgöra ett skäl för bibehållande av Lidköpingsfabriken, nämligen beredskapssynpunkten. Även denna fråga har berörts i sockernämndens utredning. Nämnden framhåller härom, att det här gäller att avgöra, vilken kostnadsökning som kan uppstå genom att en mot normalagret i Lidköping — 15 000 ton — svarande myckenhet konsumtionssocker upplägges å annan plats i riket. Beträffande den lagringskvantitet, som genom uppläggning i säker trakt skulle ersätta normalagret i Lidköping, påpekar nämnden först, att under hösten 1949 tillkommit 7 500 ton utrymme i Linköping genom att där uppförts en ny silobyggnad. Om Linköping och Lidköping anses jämställda i beredskapslagringshänseende, återstår då beredskapslagring å annan ort av återstående 7 500 ton. Den extra lagringskostnaden för denna kvantitet an-

ser nämnden kunna uppskattas till högst 10 kronor per ton. Härvid har ingen räntekostnad beräknats, eftersom man ju måste räkna samma ränta å lagerkvantiteten, var denna än ligger.

Mot bakgrunden av de förhållanden, som jag nu redogjort för, måste jag som min uppfattning uttala, att den rationaliseringsvinst, som kan göras genom ett nedläggande av Lidköpingsfabriken, av allt att döma är så betydande, att det inte är möjligt för det allmänna att av andra hänsyn motsätta sig åtgärden. Jag vill erinra om att den besparing, som kan göras genom nedläggandet, direkt kommer det allmänna eller, om man så vill, sockerkonsumenterna till godo. Även jag anser det visserligen önskvärt, att sockerbetsodlingen i Västergötland skall bestå. Jag är medveten om att denna odling har gamla anor och särskilt tack vare de framsteg som täckdikningen gjort kanske nu har större möjligheter än någonsin tidigare. Förutsättningarna för att bevara och utveckla denna odling måste man emellertid enligt min åsikt söka skapa på andra vägar än genom ett bibehållande av Lidköpingsfabriken, främst då genom att de ekonomiska betingelserna för odlingen inte försämras.

Med det sagda anser jag mig ha besvarat herr Svenssons interpellation.

Vad härefter angår de frågor, som herr Sundström ställt till mig, går den första ut på huruvida jag anser att tillräckliga skäl förelegat att nedlägga sockerbruket i Lidköping med de konsekvenser för betodlingen i Skaraborgs län, som detta medför. Denna fråga anser jag mig också ha besvarat genom vad jag anfört i anledning av herr Svenssons interpellation.

Herr Sundström frågar vidare, om jag anser att sockerbolaget vid försäljningen förfarit på sådant sätt att den högsta köpeskillingen för anläggningen erhållits och att sockerkonsumenternas intressen därvid tillvaratagits. Med an-

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

ledning av denna fråga vill jag nämna att sockernämndens utredning också innehåller vissa uppgifter om försäljningspriset för anläggningen m. m. Nämnden konstaterar sammanfattningsvis, att den köpesumma för fastigheterna m. m., som sockerbolaget erhållit, understiger taxeringsvärdet med i runt tal 800 000 kronor, sedan hänsyn tagits till i fastighetsförsäljningen ej ingående fasta maskiner, medan köpesumman praktiskt taget sammanfaller med bolagets bokförda värde å hithörande tomter och byggnader. Enligt den utredning, som nämnden verkställt om sockerbolagets förvärv 1936 av Mellersta Sveriges sockerfabriker, skulle därvid för sockerbruken i Lidköping, Linköping och Mörbylånga erlagts 7,5 miljoner kronor för dessa bruk tillhopa och icke enbart för Lidköpingsbruket. Nämnden uttalar vidare att den inte ansett sig nu ha möjlighet att ingå i ett bedömande av köpesummans storlek med hänsyn jämväl tagen till fastighetsvärdena å orten, möjligheterna att få andra spekulanter å anläggningen, fördelarna ur sociala och andra synpunkter av att köparen åtager sig att sörja för kvarvarande personal m. m.

I anslutning till vad nämnden nu anfört vill jag för min del framhålla att inte heller jag har möjlighet att bedöma om affären bör betraktas som god eller dålig ur bolagets synpunkt. Hur därmed förhåller sig angår emellertid i första hand bolagets aktieägare. Om en uppgörelse mellan två bolag är särskilt förmånlig för det ena eller det andra bolaget är ju en sak, som statsmakterna inte taga ställning till, såvida inte det allmännas intressen beröras därav. Här förhåller det sig visserligen så, att det finns ett avtal mellan staten och bolaget, enligt vilket staten garanterar bolaget täckning för vissa utgifter. Enligt vad som framgår av sockernämndens utredning får emellertid försäljningssummans storlek betydelse i av-

talsförhållandet endast i den mån den påverkar storleken av bolagets ränteinkomster. Enligt § 4 moment 5 i avtalet får nämligen under statens garanti inräknas det s. k. nettoräntebeloppet, d. v. s. bolagets ränteutgifter efter avdrag av ränteinkomster. Ju högre köpeskillingen för fastigheten är, desto högre bliva även ränteinkomsterna och desto lägre bli alltså nettoränteutgifterna. Försäljningen spelar emellertid ur denna synpunkt en mycket obetydlig roll i uppgörelsen mellan staten och bolaget. En ökning av köpeskillingen med exempelvis 1 miljon kronor betyder ju inte mer än ett räntebelopp på cirka 30 000 kronor. Enbart den s. k. låsta posten i avtalet är i storleksordningen 60 miljoner kronor. När man överväger om sockerkonsumenternas intressen kunna anses ha tillvaratagits genom försäljningen, bör man vidare beakta att den årliga besparing i fråga om driftkostnaderna, som erhålles genom försäljningen, enligt föreliggande kalkyler är mångdubbelt större än den minskning i nettoränteutgiften, som en högre köpeskillning hade kunnat medföra. Jag vill emellertid samtidigt understryka att granskningsmyndigheten vid sin slutgranskning av det nu löpande avtalet säkerligen kommer att närmare pröva hur försäljningen bör påverka statsgarantien för bolagets nettoränteutgifter och alltså se till, att statens intressen bevakas även beträffande denna detalj i avtalet.

Till slut har herr Sundström frågat mig, om jag kan ange orsaken till att inte Lidköpings stad hölls underrättad om försäljningen och bereddes tillfälle att inge anbud på anläggningen. Den saken faller emellertid utom mitt verksamhetsfält, och jag kan följaktligen icke ge något svar på frågan.

Sammanfattning.

Som en sammanfattning av vad jag nu anfört vill jag nämna följande. Jag

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

har under hela den tid jag haft befattning med frågan om sockerfabriken i Lidköping ansett det önskvärt, att fabriken skulle kunna bibehållas, förutsatt att detta kunde anses någorlunda försvarligt ur ekonomisk synpunkt. De överläggningar, som jag i detta syfte i höstas hade med sockerbolagets ledning, ledde även till att bolaget förklarade sig berett att under vissa förutsättningar fortsätta driften. En av dessa förutsättningar var att bolaget under en femårsperiod skulle få garanti för en odling av lägst 1 000 hektar om året. Denna arealsiffra överensstämde med vad representanter för betodlarna ansett sig kunna garantera. Vid en därefter igångsatt teckning stannade emellertid den tecknade arealen vid en avsevärt lägre siffra, och den av bolaget angivna förutsättningen blev alltså icke uppfylld. Därefter har sockernämnden undersökt vilka ekonomiska konsekvenser nedläggandet kan få för avtalsförhållandet mellan staten och sockerbolaget. Undersökningen har gett till resultat, att nedläggandet kommer att medföra en betydande rationaliseringsvinst, vilken bör påtagligt påverka blivande avtal till statens och sockerkonsumenternas fördel. Med hänsyn bland annat härtill anser jag inte, att statsmakterna ha anledning att vidtaga några ytterligare åtgärder i syfte att få till stånd en fortsatt drift av Lidköpingsfabriken. Betodlarna i Västergötland böra emellertid få möjlighet att fortsätta odlingen under samma ekonomiska betingelser som förut. Storleken av den köpeskillning, som erhållits för fabriken, påverkar endast mycket obetydligt det ekonomiska avtalsförhållandet mellan staten och sockerbolaget. Den myndighet, som å statens vägnar slutgranskar mellanhavandet enligt gällande avtal, torde vid sin granskning komma att tillse, att statens intressen ej trädas för nära på denna punkt.

Härefter yttrade:

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Jag tror att det av olika anledningar kan ha varit intressant för riksdagen att ha fått en redogörelse för försäljningen av Lidköpings sockerfabrik. Jag skall be att få lämna några ytterligare kommentarer på samma gång som jag tackar herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för det svar som han har lämnat.

Lidköpings sockerfabrik grundades 1904 av personer, som voro intresserade av jordbrukets utveckling i Västergötland. Styrelsens förste ordförande var hovmarskalken Klingspor av Råbäck, och en annan av initiativtagarna var godsägaren Axel Synnergren. En av de största svårigheter, som den nyanlagda fabriken hade att kämpa mot, var att jorden i Västergötland var så litet dränerad. Vid den tid då fabriken började sin verksamhet uppges endast 7 till 8 procent av Skaraslättens jord ha varit täckdikad. År 1906, alltså sedan fabriken varit i gång ett par år, hade man en betareal på 885 hektar och 867 odlare. Man hade tydligen då nått den topp, som man i början av en verksamhet plägar ernå innan sällningen har börjat. Redan 1908 var man nere i 250 hektar med endast 67 odlare. Sedan har betarealen växlat i omfattning; den var lägst 1929 med 225 hektar. Under förra året var man uppe i 525 hektar och över 1 200 odlare. Jämför man avkastningen av sockerbetsodlingen per hektar med medelsiffrorna för hela riket ligger Västergötland under. Men å andra sidan har verksamheten hela tiden gått framåt. Uttryckt i procent har avkastningen under de fyra tioårsperioderna varit respektive 62, 65, 73 och 79 procent av riksmedeltalet. Det är alltså en utveckling som har gått åt rätt håll. År 1936 köpte Svenska sockerfabriksaktiebolaget Mellersta Sveriges sockerfabrikers anläggningar. I det förstnämnda bolagets styrelseberättelse för år 1936 hette det bl. a.: »I överens-

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

kommelsen har vårt bolag utfäst sig att icke nedlägga de övertagna fabrikerne utan fortsätta driften vid dem i ungefär samma omfattning som hittills. Bolaget har vidare förbundit sig att bibehålla betodlingen inom Mellersta bolagets hittillsvarande områden i ungefär samma proportion till landets betodling som nu är fallet och att låta betodlarna i mellersta Sverige åtnjuta samma förmåner som landets övriga betodlare. Endast för det fall att dessa utfästelsers fullgörande genom ändrade förhållanden kommer att framstå såsom en obillighet, kommer någon ändring att vidtagas.» I det pressmeddelande, som lämnades från bolaget 1936, framhävdes mycket starkt just detta att ingen fabrik skulle nedläggas. Det var inte heller bara ett meddelande från bolagets sida att det skulle vara på det sättet, utan det var i själva verket ett åtagande i kontraktet för anläggningens överlämnande. Det heter nämligen i detta överlåtelsekontrakt: »Svenska förpliktar sig att icke nedlägga de övertagna fabrikerne, utan skall driften vid desamma fortsättas i ungefär samma omfattning som hittills, om icke genom ändrade förhållanden ett upprätthållande av driften måste anses obilligt. Svenska förbinder sig vidare att bibehålla betodlingen inom Mellerstas hittillsvarande område i ungefär samma proportion till landets betodling, som nu är fallet, och låta betodlarna i mellersta Sverige åtnjuta samma förmåner som landets övriga betodlare.» Och så följer förbehållet, att betodlingens upprätthållande icke på grund av ändrade förhållanden framstår som obilligt. Alltså: både i styrelseberättelsen för 1936 och i vederbörande kontrakt har Svenska sockerfabriksaktiebolaget förpliktat sig att icke nedlägga fabriken eller någon av dessa mellansvenska fabriker på det sätt som jag förut omnämnt.

Jag skall be, herr talman, att få fästa uppmärksamheten på ett par omstän-

digheter, som jag anser vara väsentliga, när man i dagens läge försöker att bedöma den här frågan. Enligt de prognoser över produktion och konsumtion, som upprättades av 1942 års jordbrukskommitté, fanns det knappast någon produktionsgren, där man inte ansåg sig kunna befara överproduktion med undantag för sockerbetsodlingen. Sockerproduktionen bedömdes nämligen på det sättet, att man efter något tiotal år skulle behöva en betareal här i Sverige på 60 000—65 000 hektar, under det att det odlade området inte ansågs komma att överstiga 50 000 hektar. Anledningen till detta var bristen på arbetskraft. Man ansåg det alltså inte möjligt, att man under den tid som kunde överblickas skulle ha tillräckligt med arbetskraft för att odla sockerbetor för landets behov. Detta förhållande gör det ju särskilt önskvärt att man utvecklar sockerbetsodlingen vid det mindre jordbruket, där jordbrukarfamiljernas egen arbetskraft kan komma till användning. Det är inte bara en fördel för de mindre jordbrukare som få inkomst därav, utan det är en fördel för hela folkhushållet. De svenska statsmakterna äro nu beredda att lägga ned en hel del kostnader och en hel del möda på att skapa arbete och inkomst åt det mindre jordbruket, på samma gång som det är svårt att skaffa säsongmässig arbetskraft för betskötsel vid det större jordbruket. Att sockerbetsodlingen håller på att förskjutas från de större gårdarna till de mindre beror också på oljeväxtodlingens utveckling. Det är ju en odling, som passar det rationella storjordbruket bra, och den har särskilt utbrett sig inom områden, där man även har sockerbetsodling.

Ifall man nu ser på förhållandena inom västra Sverige, så kan man konstatera att där finns ett betydande antal mindre jordbrukare, som inte på långt när kunna stödja sig på special-

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

odlingar i samma utsträckning som de skånska småbrukarna och som inte heller ha det stöd i skogsbruket, som småbruket i många andra landsdelar har. Man gjorde under 1930-talet inkomstundersökningar för småbrukare i olika delar av landet, och därvid registrerades för vissa områden i Skaraborgs län ett fullkomligt bottenläge jämfört med landet i dess helhet, beroende på nyss anförda omständigheter. Att man under senare år har lyckats intressera småbrukarna för sockerbetsodling visar ju det faktum, att vi i fjol hade 1 208 sockerbetsodlare i landet. Jag erinrar om att man ett år var nere i 67 — det var alltså ett litet antal gårdar som skötte hela denna odling. Under det att de större jordbruken minskat eller upphört med betodlingen har alltså småbruket ryckt in och svaret för att arealen inte bara upprätthållits utan också utökats. Man befinner sig alltså här i ett skalömsningsskede. Det pågår en nyorientering, som leder till att all odling lägges på en bredare bas. Samtidigt pågår täckdikningen i Skaraborgs län i större utsträckning än någonsin förut. Här hålla, såvitt jag kan förstå, förutsättningar på att skapas för en vidgad betodling i dessa bygder. Det är ju också självklart, att i den mån vi komma in i fredsmässiga förhållanden och marknadssvårigheter börja på att göra sig gällande beträffande vissa av jordbrukets produkter, måste jordbruket intressera sig mera för en produkt, som har ett så betydande avsättningsutrymme som fallet är med sockerbetorna.

Det är mot denna allmänna bakgrund som man enligt min mening borde bedöma frågan om Lidköpingsfabrikens framtid. Om dessa allmänna synpunkter beklagligt nog inte tillmättes någon större vikt från sockerbolagets sida hade man dock väntat, att Sveriges jordbruksminister skulle bedöma frågan företrädesvis ifrån dessa synpunkter. Enligt en redogörelse, som lämna-

des av sockernämndens ordförande, landshövding Mannerfelt, vid Skaraborgs läns hushållningssällskaps sammanträde i Skara i december månad förra året, ägde ett sammanträde i denna fråga rum i kanslihuset den 7 september i fjol. Om detta sammanträde yttrar landshövding Mannerfelt bl. a. följande — jag ber att i detta sammanhang få stryka under att den tidning, varur jag hämtat uttalandet, i sitt referat av sammanträdet meddelar, att landshövdingens tal är referat in extenso. Jag citerar: »Vid sammanträdet inför jordbruksministern hade underreklamnad därefter tillfälle att framföra alla de olika synpunkter, som från bygdens håll kunde framhållas på frågan, varjämte jag sammanfattningsvis livligt hemställde, att — innan något definitivt företogs — en skyndsamt fristående utredning skedde i syfte att allsidigt klarlägga såväl de ekonomiska fördelarna för sockertillverkningen av den ifrågasatta nedläggelsen av fabriken som alla de olägenheter för jordbruket, staden, beredskapen m. m., som fabriken nedläggande skulle medföra. Detta mitt förslag förklarade sig bolaget på vissa skäl ej kunna biträda.» Såväl av jordbruksministerns interpellationssvar som av landshövding Mannerfelts redogörelse i Skara framgår, att man från bolagets sida egentligen inte ville lämna ifrån sig några andra uppgifter än man strängt formellt var skyldig att göra. Man ville inte säga vem som skulle köpa fabriken, och man ville inte vara med om denna fria klarläggande utläggning. Jag tycker att landshövding Mannerfelts yrkande om en fristående utredning och ett allsidigt klarläggande av problemet borde ha föranlett jordbruksministern att söka få bolaget att uppskjuta försäljningen tills en sådan utredning hade hunnit verkställas. Det borde, tycker man, ha varit självklart att jordbrukarna i bygden, jordbrukets stora centrala organisatio-

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

ner i Stockholm och statens livsmedelskommission hade beretts tillfälle att belysa frågan just i detta tidsskede. Men enligt vad som framgår av jordbruksministerns interpellationssvar här i dag, så svarade jordbruksministern på bolagets framställning redan den 9 september, alltså två dagar efter detta sammanträde i kanslihuset, och lämnade därvid ett principiellt godkännande av försäljningen på de villkor, som framgår av interpellationssvaret. Denna handläggning av frågan tror jag man har anledning att beklaga.

Den 15 september avgav statens livsmedelskommission ett remissyttrande med anledning av en skrivelse, som Lidköpings stad hade tillställt nämnden för ekonomisk försvarsvarsberedskap och som denna nämnd hade remitterat till livsmedelskommissionen. Det meddelas i denna skrivelse, att representanter för sockerbolaget, direktör Hammar-skiöld och överingenjör Wintzell, diskuterat saken med livsmedelskommissionen samma dag som denna skrivelse är daterad, d. v. s. den 15 september. När alltså dessa representanter för bolaget sutto och diskuterade frågan med livsmedelskommissionen hade redan jordbruksministern godkännandet av försäljningen i fickan, ett rätt misstänkt sätt att handlägga en sådan här fråga. Livsmedelskommissionen sammanfattar sina synpunkter på följande sätt — jag skall be att få läsa in sammanfattningen i protokollet: »Betodlingen i Västergötland, vilken ligger inom den så kallade säkra zonen, har utan tvekan ett visst beredskapsvärde. Den odlade arealen är visserligen icke stor — 550 har — men den torde vid krigsfara kunna utökas avsevärt. Om råsockerbruket i Lidköping nedlägges torde möjligheter finnas att överföra betor från Västergötland till sockerbruket i Linköping, vilket jämväl ligger inom den så kallade säkra zonen. Det måste emellertid anses tveksamt om betarealen i Västergötland

efter ett nedläggande av Lidköpings råsockerbruk över huvud taget kan under någon längre tid upprätthållas; den ovan påvisade svårigheten för Svenska Sockerfabriks Aktiebolaget att intressera betodlarna för odlingen skulle säkert öka, om råsockerbruket försvunne. Det bör anmärkas, att det enligt erfarenheten tager en rätt lång tid att återupptaga en nedlagd odling av det speciella slag som sockerbetsodlingen utgör.

Ett nedläggande av Lidköpingsbruket skulle vidare innebära att beredskapen för sockerraffinering väsentligt nedginge. Särskilt bör observeras, att denna anläggning är den enda i sitt slag, som ligger inom det så kallade säkra området; de övriga sockerraffinaderierna ha alla fyra ett mycket utsatt läge. Man torde icke kunna bortse härifrån, även om det icke kan förnekas att i en svår situation råsockret kan konsumeras direkt.

Ännu större vikt bör emellertid tillmätas Lidköpingsanläggningens betydelse ur lagringssynpunkt. Vid raffinaderiet i Lidköping lagras ju alltid betydande kvantiteter, enligt uppgift av sockerbolaget i genomsnitt 15 000 ton; dessa skulle fortsättningsvis komma att läggas vid övriga raffinaderier med dessas utsatta lägen i Stockholm, Göteborg, Arlöf och Landskrona. Om Lidköpingsfabriken nedlägges måste det anses önskvärt att lägga upp beredskapslager av socker inom det säkra området av ungefär samma storlek som normallagret i Lidköping. Kostnaderna för sådan lagring kan beräknas till omkring 500 000 kronor per år inklusive räntekostnader, det vill säga ungefär samma belopp som skulle komma att inbesparas för sockerbolaget genom fabriken nedläggande. Härtill komma kostnaderna för in- och uttagning. Omsättning av lagren torde emellertid behöva påräknas endast med relativt långa mellanrum, sannolikt fem år.

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

Som slutomdöme får livsmedelskommissionen uttala, att den ur beredskapsynpunkt anser det önskvärt att Svenska Sockerfabriks Aktiebolagets anläggning i Lidköping får vara kvar.»

Som framgår av denna skrivelse fasthöll alltså livsmedelskommissionen vid de angivna synpunkterna trots diskussionerna med bolagets representanter. Den 19 september meddelade bolagets ledning statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att man inte kunde uppskjuta försäljningen, ehuru, som också framgår av interpellationssvaret, köpehandlingarna inte undertecknades förrän den 20 oktober respektive 2 november. Jag har förut erinrat om att sockerbolaget förpliktat sig att icke nedlägga driften vid någon av de mellansvenska fabriker, därest ett upprätthållande av verksamheten med hänsyn till ändrade förhållanden måste anses obilligt. Den första fråga, som alltså hade bort besvaras under diskussionerna med bolaget, är om sådana ändrade förhållanden möjligen inträtt. Kan det t. ex. vara obilligt att begära driftens upprätthållande, när betarealen är lika stor som den var när detta åtagande gjordes? Om så skulle vara fallet är det då också obilligt att begära driftens upprätthållande när arealen ökat med 50 procent utöver vad den var när avtalet uppgjordes — att läget är sådant framgår av höstens arealförteckning. Är det inte tvärtom obilligt att av jordbrukarna begära femåriga kontrakt, något som mig veterligt inte tidigare har skett vare sig vid denna eller vid någon annan fabrik. Det är alldeles klart att en jordbrukare måste vara betänksam mot att binda sig vid ett femårigt kontrakt av detta slag.

Från min sida är inte så mycket att säga om den utredning, som sedan har kommit till stånd i efterhand och som försiggått i slutet av förra året och kanske början av detta år. Jag vill emellertid stryka under, att det inte är den

allsidiga utredning, som landshövding Mannerfelt påyrkade i september månad i fjol. Jordbruksministern påpekar själv detta i sitt svar, när han säger att spørsmål i samband med nedläggelsen, som avse annat än åsyftade ekonomiska avtalsförhållanden, t. ex. beredskapsynpunkter, ortsintressen o. d., ligga utanför sockernämndens uppgiftssfär, varför nämnden icke kunnat upptaga dessa. De faktorer som från allmän synpunkt äro de väsentliga ha sålunda icke blivit utredda utan endast det rent formella förhållandet mellan staten och sockerbolaget samt försäljningens återverkan på detta. Man tycker emellertid att jordbruksministern med sin ställning inte borde vara bunden av dessa formella synpunkter utan att saken bort klarläggas och bedömas från allmän synpunkt. Sedan är det ju en annan fråga vad man har möjlighet att göra.

Vad denna utredning i och för sig kan vara värd är svårt för en utomstående att säga. Sockernämnden själv sätter frågetecken för en del punkter, bl. a. fördelningen av de fasta kostnaderna vid olika alternativ. Och det förefaller ju litet egendomligt med maskiner som icke få någon större avskrivning, trots att man ökar avverkningen i betydande utsträckning. Sådant läget nu var när denna utredning gjordes är det ju mänskligt och begripligt att sockerbolaget vill lämna starkaste möjliga motivering för en åtgärd, som redan är beslutad och kanske delvis verkställd. Resultatet blev i alla fall, fränsett osäkerheten i beräkningen, vad jordbruksministern uttrycker så här: Rationaliseringsvinsten tycks vara av storleksordningen 400 000 kronor om året. För en så pass ringa och därtill tvivelaktig vinst har man offrat sockerbetsodlingens fortsatta utveckling i Skaraborgs län samtidigt som man riskerar att vad som redan finns kommer att avvecklas. Det är ett från jordbrukets synpunkt ganska beklämmande re-

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

sultat. Nu har man lovat sockerbetsodlarna i Skaraborgs län att de skola få samma förmåner som förut. Men det få de ju inte. De få inte betmassan tillbaka, och den rabatt på torkad betmassa, som de skulle få, den få de under två år — den blir trappstegsformigt minskad så att den är borta redan efter två år. Det tycks alltså vara en gest, med vilken man söker lugna stämningen under själva övergången tills folk hinner glömma det bedrövliga resultatet av denna affär.

Herr SUNDSTRÖM: Herr talman! Även jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på interpellationen.

Vad gäller betodlingen inom Västergötland efter nedläggandet av sockerbruket är det uppenbart, att den går en oviss framtid till mötes. Jag tar emellertid fasta på statsrådets uttalande, att betodlarna i Västergötland böra beredas möjlighet att fortsätta odlingen under samma betingelser som förut. Härtill vill jag endast tillägga, att denna förutsättning bör vidhållas, även om betarealen av helt naturliga skäl skulle krympa under de närmaste åren. Jag tror att en fri och obunden odling under ett antal år är det enda som kan garantera att den överlever och vidare utvecklas. Detta är så mycket mer angeläget, som sockerbetsodlingen är en av de få odlingar, som ha naturliga förutsättningar att expandera, vartill kommer att stora möjligheter att öka odlingen, åtminstone i Skaraborgs län, ännu ligga outnyttjade.

Jag skall härefter, herr talman, med några ord beröra de rationaliseringsåtgärder, som även herr Svensson i Ljungskile var inne på. Rent principiellt har man naturligtvis ingenting att erinra mot att rationalisering sker även inom sockerindustrien, så att en sänkning av sockerpriset kan äga rum. Men när man söker tränga in i detta problem — med de möjligheter som stå en lek-

man till buds — måste man fråga sig om den här föreliggande kalkylen om en rationaliseringsvinst verkligen vilar på säkra grunder. Jag stärkes även i denna uppfattning av det uttalande som gjorts av sockernämnden. Den ställer en hel del intrikata frågor och slutar med att den icke kan vitsorda, att det verkligen blir en rationaliseringsvinst av 1,2 miljoner kronor, utan att vinsten mycket väl kan ligga 10 eller 20 procent under detta belopp. Kalkylens riktighet är emellertid en förutsättning för den prissänkning på råsockret med 0,46 öre varom här varit tal. Hur stor sänkningen kommer att bli på det färdiga sockret är ej angivet, men den lär bli betydligt lägre.

Då kan man fråga sig om denna obetydliga prissänkning kan motivera en socialt så genomgripande åtgärd som att nedlägga sockerbruket. Det har erinrats om att när sockerbolaget övertog driften i Lidköping utfäste bolaget sig att fortsätta driften, därest det inte skulle framstå såsom obilligt. Innebörden av uttrycket »obilligt» i detta sammanhang skulle vara mycket intressant att få klarlagd. Om det funnes en känd som kunde stämma bolaget inför domstol, tror jag det skulle vara ganska lätt att påvisa, att den rationaliseringsvinst som det här är fråga om icke är av den storleksordning att det kan anses obilligt att fortsätta driften.

Jag skall även något beröra den köpeskilling som erlades för sockerbruket. I likhet med sockernämnden anser statsrådet att frågan om köpeskillingens storlek är en fråga som närmast berör sockerbolagets aktieägare. Jag kan för min del inte dela den uppfattningen. I det avtal som upprättades mellan kronan och sockerbolaget och för vilket statsrådet i sitt svar lämnat en redogörelse står det att bolaget skall ej mindre ekonomiskt driva sitt företag än även »iakttaga all nödig sparsamhet beträffande verksamheten över huvud». Om

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

denna sats skall ha någon mening, måste den väl kunna tillämpas på något så betydelsefullt som ett avhändande av en värdefull fast egendom. Detta anser jag så mycket mer påkallat som det sannolikt kommer att gå många år, innan den rationaliseringsvinst som här framkalkylerats verkligen kommer till synes.

Med hänsyn till vad jag anfört beträffande möjligheterna att tillvarata bolagets intressen anser jag mig skyldig att lämna några data omkring bolagets försäljning av fastigheterna i Lidköping. Taxeringsvärdet å de objekt som ingå i det nu avslutade köpet är 3 085 000 kronor och brandförsäkringsvärdet uppgår till 4 692 000 kronor. Det är emellertid att märka att bolaget enligt praxis står en betydande självrisk. Vid en eldsolycka, för vilken brandstoden uppgick till 285 000 kronor, avskrev bolaget från sin självriskfond 105 000 kronor. Brandförsäkringsvärdet torde därför i detta fall ligga betydligt under det verkliga värdet. Men bokföringsvärdet är 2 330 000 kronor. Vad blir då köpeskillingen? Jo, Aktiebolaget Kruset har för alla dessa fastigheter betalat 2 285 000 kronor, vilket *understiger* taxeringsvärdet med 800 000 kronor och brandförsäkringsvärdet med icke mindre än 2 407 000 kronor — varvid brandförsäkringsvärdet icke kan anses inkludera hela brandrisken. Köpevillkoren äro dessutom utomordentligt fördelaktiga. Kruset behöver kontant betala endast 228 000 kronor, medan resten skall likvideras med amorteringslån löpande med 3 procent ränta.

Redan av dessa siffror bör det stå klart att det uppseende, för att inte säga den indignation, som denna affär väckt, är ganska förklarligt. Men ännu starkare intryck av affärens beskaffenhet får man om man försöker bilda sig en uppfattning om vad det är för slags egendom det är fråga om. Den markareal som ingår i köpet uppgår till

101 321 m². Och det är ingalunda fråga om någon vanlig råmark. Det är Lidköpings stads främsta industriområde, beläget vid en djuphamn, som för genomförande av sockerbolagets sjötransporter kostat Lidköpings stad 500 000 kronor i utbyggnad. Det är genomdraget med stickspår från järnvägen samt av en väganläggning, av vilken icke mindre än 3 000 m² äro stenlagda, elektriska ledningar, vatten och avlopp m. m. Är det för mycket att taxera en sådan industrimark till 20 kronor per kvadratmeter? I vissa städer har det ju förekommit fall, där industrimark betalats med 100 kronor per kvadratmeter. Räkna man med 20 kronor, blir det ett belopp som närmast motsvarar hela köpeskillingen. Därutöver får man nu det stora byggnadsbeståndet, för vilket jag icke skall redogöra i detalj, men vars volym jag dock skall belysa med några siffror. Inom området finnas byggnader i tegel och betong, kontors- och fabriksbyggnader, med en sammanlagd volym av 150 000 m³. Om vi sätta även byggnadsvärdet så lågt som 20 kronor per kubikmeter, vilket torde motsvara en tredjedel av vad det kostar att nu uppföra byggnaderna, så representerar det ändå ett värde av 3 miljoner kronor, vilket ovillkorligen måste anses såsom en direkt gåva till köparen. Jag klandrar icke köparen fördenskull. Han har gripit chansen att göra en fördelaktig affär, vilket är ganska vanligt och helt naturligt. Vad man kan ifrågasätta är hurvida sockerbolaget på ett rätt sätt handhaft den egendom, som dock har betydelse för storleken av sockerpriset.

Jämförda med de fördelar jag redan angivit äro andra favörer ganska betydelselösa. Men jag vill nämna att i köpeskillingen ingå 16 000 m³ förråds- och verkstadslokaler, vilka i dessa tider torde representera ett mycket betydande värde.

Nu har det sagts att anledningen till den låga köpeskillingen skulle vara att

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

köparen åtagit sig att taga hand om den lediga arbetskraften. Den uppoffring som denna utfästelse innebär ställes emellertid i sin rätta dager, om man tar reda på vad köparen verkligen har åtagit sig. Han har erbjudit sig att anställa »stadigvarande anställda, fullt arbetsföra arbetare vid Lidköpings sockerbruk». Vidare gäller detta åtagande endast »om den erbjudna anställningen antages i direkt anslutning till att vederbörandes tjänst upphörde hos säljaren». Det betyder att den som skall komma i åtnjutande av denna »förmån» skall ha varit anställd i två år, inte ha fyllt 60 år, vara fullt arbetsför och omedelbart redo att övergå till köparens industri, där lönevillkoren äro avsevärt sämre än vad de voro vid sockerbruket. När man samtidigt vet att det råder avsevärd brist på arbetskraft inom köparens industri, kan man fråga sig om inte detta åtagande i verkligheten innebär ett ytterligare gynnande av köparen. Den arbetskraft däremot som köparen icke kommer att anställa, den överåriga och den som av andra skäl inte kan komma i fråga, får naturligtvis Lidköpings stad sörja för. Därutöver kommer hamnarbetarkåren till 50 procent att bli arbetslös på grund av den minskning i fraktfarten som kommer att bli en följd av sockerbrukets nedläggande. Det hade varit ganska rimligt, att säljaren ägnat även denna kår en tanke. Trots att jag förstår det svåra i saken vädjar jag till statsrådet att om möjligt söka räcka ifrågavarande människor, av vilka en hel del äro äldre personer, en hjälpande hand.

Det kan måhända anses småaktigt att i detta sammanhang beröra en mindre transaktion mellan sockerbolaget och samma köpare, men den är så signifikativ, att jag inte vill undandraga kammarens ledamöter densamma. Sockerbolaget köpte för tio år sedan en fastighet i kvarteret Näckrosen för 57 000 kronor. Sedan dess har den undergått en myc-

ket betydande upprustning, varför värdet nu anses vara minst 100 000 kronor. Det oaktat har sockerbolaget inte lyckats finna någon köpare, som velat betala mer än 40 000 kronor. Det är samma köpare som har förvärvat sockerbruket.

Inte mindre uppseendeväckande är den hemlighetsfullhet, som har omgivit hela denna försäljning och som framför allt utestängt Lidköpings stad från möjligheten att återköpa denna anläggning, vilken staden gjort så stora uppoffringar för att åstadkomma. Redan den 13 juni i fjol lär beslutet ha fattats om att sockerbruket skulle nedläggas och försäljas. Den 3 september lär allsammans ha varit klart. Men först den 7 oktober fick affären offentlighet. Under denna tid, alltså från den 13 juni till den 7 oktober, var det omöjligt för stadens representanter att få besked om huruvida driften skulle nedläggas, eventuell köparens namn och anläggningens pris. Vid varje tillfälle, då denna fråga fördes på tal, svarades det, att köparen hade begärt, att ingenting skulle släppas ut. Herr Svensson i Ljungskile har redan talat om att man den 5 september inför statens representanter vägrade att ens nämna köparens namn.

Jag nödgas säga att förspelet till denna försäljning närmast liknar en gudstjänst inför beslöjade gudar. Hade möjligen sockerbolaget den uppfattningen, att fabriken anläggning i Lidköping inte kunde realiserats för 2,2 miljoner kronor, om den ende spekulanten backade ut? Eller var det så angeläget att få slut på rörelsen redan i år, att man för den skull ansåg sig böra finna sig i allt vad köparen behagade diktera? Eller ansågs kanske Aktiebolaget Kru-set vara en spekulant som före varje annan och även Lidköpings stad borde gynnas vid försäljning? Ju mer man frågar i denna sak desto olustigare framstår hela transaktionen, och jag vågar försäkra, att en enhällig opinion

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

inom alla läger i Lidköping är övertygad om att den kapitalförlust som uppstår genom Lidköpingsfabrikens bortslumpande inte inom överskådlig tid kommer att kompenseras genom den i och för sig vällovliga rationaliseringsåtgärden.

Statsrådet anser, att min fråga om orsaken till att Lidköpings stad inte hölls underrättad om vad som var i görningen ligger utom hans verksamhetsfält och att han följaktligen måste lämna frågan obesvarad. Jag skall självfallet inte tvista med statsrådet på denna punkt, eftersom han rent formellt saknat möjlighet att lägga sig i hur sockerbolaget förfogar över sina fastigheter. Men jag tror att statsrådet inte anser, att det i allmänhet hör till god sedvänja, att vid nedläggande av en så betydande industri som den, varom här är fråga, den kommun, där industrien ligger och som gjort mycket stora uppoffringar vid industriens start och senare tillväxt och som får bära följderna av driftens nedläggande, skall helt ställas utanför, när en avveckling av denna art skall äga rum. Tvärtom borde väl i ett sådant fall kommunen i första hand konsulteras och beredas möjligheter att öva inflytande över hur en sådan affär skall avvecklas.

Jag skall inte fördölja att denna affär gjort ett beklämmande intryck i alla kretsar inom bolagets verksamhetsområde. Man har haft en känsla av att bolaget varit på jakt efter motiv för nedläggande av driften utan att överväga, huruvida de uppnådda fördelarna värdet tillräckligt tungt mot de nackdelar av social och allmän ekonomisk natur, som ett sådant ingripande förde med sig. Jag ber också få understryka, att många betydelsefulla faktorer, påpekade inte minst av sockernämnden och i den allmänna pressen och som ha utomordentlig betydelse ur allmän ekonomisk synpunkt, även om de inte direkt beröra sockerbolaget, inte på ett till-

fredsställande sätt blivit klarlagda i detta sammanhang. Jag är övertygad om att om så hade varit fallet skulle man ha tvekat mer än en gång, innan man skridit till denna åtgärd.

Vad som dessutom är mycket svårt att smälta är givetvis, att den rationaliseringsvinst, som jag redan talat om, till stor del kommer att gå till spillo genom den kapitalförlust, som uppstått i samband med bolagets fastighetsaffär. Det är kanske betecknande, att man i detta sammanhang även i borgerliga tidningar har talat om behovet av sockernäringsens socialisering. Även om detta kanske är att ta till större våld än nöden kräver, är det enligt min mening uppenbart, att om sockerbolaget skulle förfara med bolagets egendom även i framtiden på liknande sätt, så måste den frågan ställas, om staten skall fortsätta att ta ansvaret för den av bolaget bedrivna verksamheten eller om staten själv skall ta hand om densamma.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet STRÅNG: Herr talman! Jag har naturligtvis ingen som helst anledning att försöka göra mig till någon speciell försvarsadvokat för sockerbolagets sätt att sköta sina angelägenheter. Emellertid tycker jag, att rättvisan kräver, att jag, i den mån bolaget har kunnat redovisa skäl, som ha valören av sakska, även bör redovisa några av dessa skäl inför kammaren. Jag fick en känsla av att båda interpellanterna i sin argumentering leddes av ett intresse, som i och för sig är riktigt och prisvärt men som kanske inte gav dem möjlighet att se på frågan ur båda parternas synpunkt.

Jag har i mitt interpellationssvar sagt, att det ligger utanför mitt kompetensområde att avgöra, huruvida bolaget har gjort en god eller dålig affär, när det sålde sockerbruk och raffineri till Rörstrand. Bakom detta mitt uttalande ligger en granskning av vad

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

som är kompetensområdet för sockerbolaget och för staten. Jag finner det angeläget att inledningsvis understryka, att bolaget agerar som alla andra bolag inom den privata bolagsvärlden. Den enda skillnaden är att staten har givit bolaget ett monopol. Det är bolaget som bestämmer i vad mån socker skall importeras till detta land, och i gengäld har bolaget fått förbinda sig dels att betala bönderna ett pris för levererade sockerbeter, dels att hålla ett konsumentpris på den färdiga produkten, vilka priser skola vara så avvägda, att man från statens sida kan säga, att prissättningen är riktig. I avtalet ingår dessutom en uppgörelse om att staten garanterar vissa kostnader. Tekniskt brukar man uttrycka det med att den låsta kostnadsposten är så konstruerad, att efter förhandlingar mellan staten och bolaget äger bolaget rätt att tillgodoräkna sig visst öretal per kilogram producerat socker med hänsyn till hur kostnadsutvecklingen varit på det bestämda området.

Däremot ligger det inte i statens hand att peta i bolagets handläggning av sin ekonomiska verksamhet på det sätt som bolag i allmänhet sköta sin ekonomiska verksamhet. Bolaget är ålagt att driva en rationell och effektiv tillverkning. Jag vågar nog ge bolaget det erkännandet att ur rationaliserings- och företagsekonomisk synpunkt kunna inte några anmärkningar göras mot bolaget. I den mån bolaget gör en dålig affär, när det säljer maskiner, företag eller fabriker, så är det en sak, som bolagets ledning får svara för inför sina aktieägare på bolagsstämma. I den mån staten får någonting med en dålig affär att skaffa, sker det vid den granskning, som verkställs, när det är fråga om att fixera örestalet i den låsta kostnadsposten. Om bolaget gjort en dålig affär, inverkar det på dess ränteinkomster och därmed även på statens kompensationsgrunder. I detta fall är ju affä-

ren särskilt uppmärksammas. Socker-nämnden, som är statens granskningsorgan i detta sammanhang, har därför fått speciell tillsägelse att vid de förhandlingar, som för närvarande pågå, beakta att statens kompensation skall bli beroende av huruvida affären har varit bra, dålig eller mindre dålig. Men själva affären, själva rättigheten att göra en bra, dålig eller medelgod affär, är bolagets ensak. Om man har den kompetensgrunden klart uppdragen, är det ju alldeles uppenbart, att det lönar sig relativt litet att ge sig in i en diskussion, som faktiskt skulle vara avhängig av att man hade en annan kompetensfördelning än man i själva verket har. Vill man driva en diskussion från den utgångspunkten att staten på annat sätt skall gripa in i bolagets verksamhet, måste vi således helt enkelt, om riksdagen skulle finna det lämpligt, också göra en annan gränsdragning för kompetensen än den som för närvarande gäller.

Herr Sundström citerade ett moment i avtalet mellan staten och sockerbolaget, där det särskilt talas om att bolaget är skyldigt att iaktta nödig sparsamhet med utgifterna, och satte det i samband med att sockerbolaget i detta fall enligt herr Sundströms uppfattning hade gjort en dålig affär och följaktligen inte beaktat nämnda klara föreskrift i avtalet med staten. Herr Sundströms citat utgör det sista avsnittet i ett moment, vars fullständiga lydelse är: »Den omständigheten att staten svarar för täckning av bolagets kostnader för sockertillverkningen får ej föranleda bolaget till mindre omtänksamhet än eljest i avseende å utgifters vidkännande och företagets ekonomiska bedrivande i övrigt, och åligger det alltså bolaget att, utan eftersättande av driftens planmässighet och företagets rationella bedrivande, iakttaga all nödig sparsamhet i avseende å utgifter av skilda slag och beträffande bedrivande

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

det av dess verksamhet över huvud taget.» Vad som ligger bakom detta uttryck »nödigt sparsamhet» är alltså det åliggande, som bolaget har fått av statsmakten, att driva det hela på det mest företagsekonomiska och rationella sättet, och jag är för dagen för min del inte beredd att utan vidare ge betyg på om affären är bra, medelgod eller dålig. Jag kan ge herr Sundström rätt så till vida, att jag kan säga, att jag tycker inte den är företagsekonomiskt särdeles bra; om den är försvarbar eller dålig får bl. a. också ses med hänsyn till de åtaganden i fråga om arbetare och tjänstemän och vissa andra förhållanden, som förekomma mellan köpare eller säljare. Detta är emellertid en fråga, som bolagsstyrelsen får svara för inför bolagets aktieägare. Anser man det vara riktigt, att staten i fortsättningen går in på dessa frågor, får man för att tillgodose dessa önskemål ta konsekvenserna härav och draga upp andra riktlinjer än som skett genom det nuvarande avtalet mellan staten och sockerbolaget.

Jag skulle vilja säga till herr Svensson i Ljungskile, som jag närmast betraktar såsom företrädare i denna debatt för betodlarnas och jordbrukarnas intressen, att om jag bara lyssnat till honom hade jag nog fått den uppfattningen, att betodlingen numera inte har någon objektiv möjlighet att fortsätta i Skaraborgs län. Men så är ju inte förhållandet. Avgörande för det hela är ju, att betodlarna där ändå ha möjlighet att fortsätta sin betodling på i stort sett samma betingelser som hitintills. Herr Svensson anförde, att man vid bedömandet av hela denna fråga självfallet borde ta hänsyn till vad den betydde ur småbrukarsynpunkt och se tillbaka på den expansion i fråga om antalet odlare, som, även om den är blygsam, dock är ett faktum, och sätta den i samband med den utökade täckdiktningens verksamhet som förekommit i

Skaraborgs län. Jag har faktiskt försökt se på detta, och jag vill komplettera herr Svenssons anförande med några siffror, som kanske ge möjlighet till ett mera objektivt omdöme eller mera objektiva slutsatser beträffande det hela. Vid en granskning av den försöksteckning som ägde rum, då enligt rapporten den 17 december förra året 1 324 odlare tecknade sig för betodling under fem år, kommer man till följande resultat: Om man sätter gränsen uppåt för småbruk vid tio tunnland — det är således mycket små brukningsdelar, det erkänner jag — finner man, att 7,3 procent av de odlare som tecknat sig äro småbrukare. Går man längre upp och sätter gränsen vid 20 tunnland — det är ju rätt vanligt att draga gränsen för småbruk vid tio hektar — kan man konstatera, att antalet småbrukare, som tecknat sig, är ungefär 19 procent. Även med beaktande av småbrukarsynpunkten ge således siffrorna inte något deciderat utslag för att småbrukarna i Skaraborgs län skulle vara alldeles särskilt intresserade av denna odling.

Vad täckdiktningens verksamheten i Skaraborgs län beträffar har den pågått intensivt under de sista decennierna. Från 1935 till 1949 ha 27 000 hektar åkerjord täckdikats. Expansionen i fråga om betarealen under samma tid är ungefär 50 hektar. Om man detaljgranskar siffrorna, finner man, att t. ex. 1947, då skaraborgarna täckdikade 1 000 hektar, sjönk den kontrakterade betarealen med 117 hektar. Även här får man alltså göra vissa reservationer. Det är inte fullt så klart, att intresset för betodlingen i detta speciella län skulle bli så mycket bättre i och med att täckdikningen utökades.

Socketbolaget, som enligt avtalet med staten har skyldighet att försöka ordna driften så rationellt som möjligt, har under en följd av år arbetat mot en större koncentration av sin verksamhet. Det lade ned ett sockerbruk i södra

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

Halland — jag vill minnas det var för 15—20 år sedan. Det kom visserligen mycket stark kritik från de halländska betodlarna mot detta. Jag har emellertid intet minne av att det föranledde någon debatt i riksdagen vid detta tillfälle — kanske det fanns särskilda skäl därtill. Betodlingen i Halland har emellertid inte råkat ut för någon katastrof till följd av att man lade ned sockerbruket i södra Halland. Vid en industri, som vill följa med i utvecklingen, försiggår ständigt och måste ständigt försiggå en viss konsolidering till de bättre ekonomiska enheterna. Bolaget har utan tvekan haft en viss grund för att betrakta Skaraborgs län som en ganska klar minusfaktor, när det bedömt sockerbetsodlingen i hela landet. De statistiska siffrorna visa, att avkastningen i länet varit sämre än i landet i övrigt. Utbytet har varit något sämre, och om man gör ett försök till jämförelse i fråga om betodlingens intensitet och med denna menar förhållandet mellan distriktets betareal och distriktets hela åkerareal, finner man, att i Skaraborgs län är procentsiffran 0,17. I Hallands län är intensiteten två och en halv gånger större, i Östergötlands län tre och en halv, i Blekinge län sju, i Kalmar län nio och en halv, i Gotlands län 16, i Kristianstads län 24 och i Malmöhus län 58 gånger större än i Skaraborgs län. Dessa siffror ge enligt min mening ganska klart vid handen, att om bolaget skall fortsätta sin företagsekonomiska verksamhet med bättre ekonomiskt resultat, får man inte bli förvånad över att det i första hand vid en rationalisering kastat sina blickar just på fabriken i Lidköping.

När jag talar om småbrukarna är jag beredd att ge herr Svensson rätt i ett avseende. Läget är det, att det finns risk för en överproduktion bl. a. på mjölkproduktionens område. Det var ju inte så länge sedan jag stod i denna bänk och försökte övertyga kammaren

om att argumenteringen av mina vänner jordbrukarna, att 23 000 kreaturslösa jordbruk skulle medföra, att svenska folket skulle bli utan mjölk, inte var alldeles riktig. Det möttes av en ganska kritisk inställning från jordbrukarhåll. I dag kunna vi konstatera, både herr Norup och jag, att vi ha stora avsättningsbekymmer för produktionen av smör och ost, d. v. s. mjölkproduktionen. Där ha vi tydligen inga expansionsmöjligheter, men vi ha det på sockerbetsodlingens område, och jag är beredd att säga, att det vore önskvärt, om vi snarast möjligt finge en utökad odling på, låt oss säga 10 000 hektar.

Emellertid finns det möjligheter att gå ned i småbruket och pressa fram en ökad betodling inte enbart i Skaraborgs län. Lika väl som det finns möjlighet därtill i Skaraborgs län, finns det sådan möjlighet i andra sockerbetsodlande län. Som belägg för riktigheten av detta uttalande vill jag bara anföra några siffror. Under perioden 1939—1949 har betarealen några år varit uppe i 55 000 hektar och något år, bl. a. i föl, varit nere i 47 000 hektar. Det är en latitud av 8 000 hektar, inom vilken betodlingen i landet under det senaste decenniet varierat från ett år till ett annat. Variationen i Skaraborgs län har under den tiden hållit sig inom något hundratal hektar men knappast därutöver. Jag menar således, att vi inte skola ge upp hoppet att få mera betor odlade här i landet och att få småbrukarna att förstå, att det är önskvärt, att de odla betor, även om förädlingsanstalten i Lidköping nu lägges ned.

Herr Svensson riktade en del anmärkningar mot mitt sätt att agera i denna affär. Han framhöll, att Mannerfelt hade krävt en utredning. Då det sålunda förelåg önskemål om utredning borde enligt herr Svenssons mening jordbruksministern ha låtit verkställa en sådan. Om jag fattade herr Svensson rätt, tilllade han, att jordbruksministern i stäl-

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

let givit ett principiellt erkännande åt att man skulle lägga ned inte bara sockerbruket i Lidköping utan även sockerbetsodlingen i Skaraborgs län. Jag kan där hänvisa till vad jag har framhållit i mitt interpellationssvar. Efter mina samtal med sockerbolagets representanter och med landshövdingen i länet stannade regeringen efter överläggning för ett ställningstagande, som jag meddelade sockerbolaget, och som lät på det sättet, att man från regeringens sida principiellt kunde acceptera nedläggandet av fabriken under tre mycket klara förutsättningar. Den första var, att nedläggandet av fabriken skulle vara en påtaglig rationalisering av bolagets drift med ur konsumentsynpunkt gynnsam inverkan på sockerpriset. För det andra skulle de anställda arbetarna och tjänstemännen beredas fortsatt anställning hos den nye innehavaren av fabriken eller, alternativt, i bolagets tjänst annorstädes, samt slutligen — vilket för herr Svensson i Ljungskile väl torde ha det största intresset — skulle de jordbrukare, som önskade fortsätta med betodling, erhålla möjligheter därtill genom bolagets medverkan i avseende på transporter till och förädling vid Linköpingsfabriken.

Vidare framhöll jag avslutningsvis, att jag ansåg det vara oklokt och onödigt att forcera avvecklingen så snabbt, som man tänkt sig. Jag förordade, att driften i Lidköping skulle uppehållas något år ytterligare, innan omställningen till Linköping verkställdes.

Herr Svensson i Ljungskile anförde vidare livsmedelskommissionens beredskapssynpunkter och sade, att i den utredning som ligger på bordet har man frångått dessa beredskapssynpunkter. Det är enligt herr Svenssons i Ljungskile uppfattning en ganska otillfredsställande och haltande utredning, som inte har tagit hänsyn till den saken. Jag är emellertid beredd att förklara, att regeringen inte utan vidare har gått förbi

beredskapssynpunkterna. Vad själva raffinaderiet beträffar, som ju är den största frågan, tror jag att en hel del av kammarens ledamöter hålla med mig om, att om det skulle gå så illa, att vårt land bleve besatt av främmande krigsmakt och om denna krigsmakt har ockuperat Stockholm och stockholmstrakten, Göteborg och göteborgstrakten samt praktiskt taget hela Skåne, d. v. s. de platser där övriga raffinaderier äro belägna så ha vi annat att göra här i landet än att raffinera socker. Den saken kunna vi nog vara överens om.

Då komma vi till den andra synpunkten, nämligen huruvida lagringsfrågan av beredskapsskäl är av något intresse. Herr Svensson är väl medveten om att de silos i Lidköping, i vilka man förut lagrat råsockret, brunno ned för något år sedan. Därför finns det inte några lokaliteter för lagring av socker där i dag. Om man därför skall vidtaga några dispositioner för lagring i Lidköping, så får man bygga nya silos — och då kan man ju lika gärna bygga dem någon annanstans, t. ex. i Linköping. Ty det är väl ur beredskapssynpunkt ungefär likvärdigt med att bygga dem i Lidköping.

När man börjar fundera över beredskapssynpunkterna, så kan jag för min del inte finna, att de ha den avgörande betydelse, som livsmedelskommissionen har gjort gällande.

Nu kan man säga, att beredskapssynpunkten ju inte bara innefattar var sockret ligger lagrat utan också frågan om sockerbetsodlingen. Jag kommer då tillbaka till det, som är det väsentligaste i detta sammanhang, nämligen att odlingen av sockerbetor ju skall fortgå i Skaraborgs län. Enligt de direktiv, som här föreligga, skola Skaraborgs betodlare avverka sina betor i Linköpingsfabriken. SJ skall ombesörja transporter, och två nya lastningsstationer skola byggas, en i Håkantorps och en i Valtorps. Vidare har bolaget lämnat garantier för att

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

transportkostnaderna för Skaraborgs betodlare genomsnittligt icke skola bli större än om de, som hittills, leverera betorna till Lidköpingsbruket.

Nu kan man naturligtvis från jordbrukarhåll säga, att om man har kvar bruket i länet, så har man en foderförtjänst, som bortfaller därest betorna skola avverkas i Linköping. Man har visserligen blasten kvar — och det är kanske det väsentligaste fodret — men betmassan kan man inte frakta hem. Det lönar sig inte med så långa transporter. Från bolagets sida har man dock sagt, att man är beredd att hålla Skaraborgs betodlare med torkad betmassa, s. k. betfor, som ju vad fodervärdet beträffar är likvärdig med vanlig betmassa. Det är inte heller alla Sveriges betodlare, som ha möjligheter att få betmassa i retur från bruken. Många av dem få nöja sig med betfor, och de anse detta acceptabelt.

Nu kan det ju hända, att betodlarna bli ledsna och börja misströsta, när det tydligen inte går att låta råsockerbruket i Lidköping vara kvar. För att uppmuntra dem under den kritiska övergångstiden, då ju besvikelsen kan komma att påverka intresset för betodling, har jag hos bolaget lyckats utverka, att Skaraborgs betodlare under övergångsåren skola få en viss rabattering vid köp av betfor. Denna rabatt skall utgå endast till odlarna i Skaraborgs län.

Sedan sade herr Svensson att utredningen om dessa ting kom i efterhand och att den borde ha satts i gång tidigare. Detta ger mig anledning att något redogöra för hela detta ärendes gång.

När jag blev uppmärksam på att det förelåg önskemål om att lägga ned driften vid Lidköpingsbruket, diskuterade jag frågan med bolagets representanter och med landshövdingen. Jag gav då, som jag tidigare sagt, bolaget ett principbesked om att detta kunde få ske under vissa bestämda förutsättningar. Jag tror, att kammarens ledamöter

vid ett objektivt bedömande skola anse dessa förutsättningar vara fullt tillräckliga, då ju bl. a. krävdes, att det skulle vara en påtaglig rationalisering och att de anställda arbetarna och tjänstemännen skulle erhålla arbete annorstädes. Jag måste nog säga, att om man i den tid, som vi troligen nu gå till mötes, kan göra omställningen från en drift till en annan lika friktionsfritt — sett ur arbetarnas synpunkt — som man gjort i Lidköping, så har man kommit undan utan att någon kan påstå, att det har hänt någonting, som på allvar kan kritiseras eller kritiseras över huvud taget.

Den tredje förutsättningen var, att betodlarna skola ges möjligheter att under likvärdiga premisser fortsätta sin odling. Även det villkoret är uppfyllt. Betodlarna i Skaraborgs län voro emellertid alldeles speciellt intresserade av att få behålla själva råsockerbruket. Man kan måhända ur andra synpunkter säga, att det inte var någon rationell lösning. Råsockerbruket låg på bruksområdet inom raffinaderiet. Skall man nu använda lokaliteterna för annan industri, så kan naturligtvis en del problem uppstå, speciellt som själva kampanjen vid råsockerfabriken i detta län är en historia på tre-fyra veckors tid, då omkring 150 arbetare rycka in men sedan åter äro utan arbete. Det har visserligen sagts mig, att denna tillfälliga påfyllnad av arbetare är ganska enkel att ordna i Lidköping, men det har å andra sidan också anförts, att en sådan tillfällig sysselsättning för de kommunala myndigheterna kan medföra problem, som inte uteslutande äro angeläma.

Vid avvägningen av dessa synpunkter kommer jag dock fram till, att om jag kunde hjälpa betodlarna i Skaraborgs län så att de finge behålla sockerbruket, så fanns det anledning för mig att verkligen göra detta. Vid uppvaktningen hos mig, där även riksdagen var representerad genom, tror jag,

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

båda interpellanterna, och där betodlarföreningen och de ekonomiska organisationerna deltog, sade man från jordbrukarhåll: »Låt oss bara fortsätta med den påbörjade teckningskampanjen! Den har varit alldeles för kort. Vi ha inte haft några möjligheter att väcka det erforderliga intresset på den korta tid, som stått oss till buds. Vi måste ha längre tid på oss. Få vi det, så skola vi också få en tillfredsställande areal tecknad.»

Inom bolaget tvivlade man på detta och sade, att man där under de senaste åren hade gjort allt vad man kunnat göra för att få upp arealen, men att man efter stora ansträngningar endast hade kunnat öka betarealen från 470 till 540 hektar.

I det läget satte man till alla klutar för att öka den tecknade arealen. Jordbrukarna garanterade nämligen — och meddelade till yttermera visso detta genom ett offentligt uttalande via TT — att de skulle få 1 000 hektar tecknade för sockerbetsodling, om de bara finge tid på sig att klara den saken.

Jag vill också göra bolaget rättvisa och säga, att bolaget inte försökte sabotera denna teckning. Tvärtom gjorde man där vad rimligen kunde begäras för att teckningen skulle ge åsyftat resultat. Sålunda ordnade bolaget 29 ordinarie och 3 extra teckningsmöten, mot normalt 17, och inbjudan till teckning sändes till 2 000 lantbrukare. Samtidigt därmed gjordes 150 husbesök, och personliga kontakter nåddes med 825 personer. Hushållningssällskapens tjänstemän kontaktade 350 personer. RLF nådde ca 1 000 personer vid sina möten och medverkade vid distributionen av sockerbolagets förteckningar över nuvarande och tidigare betodlare inom varje socken till respektive sockenombud. Representanter för SLU och JUF besökte 40 respektive 30 socknar och ordnade tävlingar i betteckning. Betodlarföreningens ordförande uttalade

sig energiskt i pressen, en annonskampanj genomfördes och sockenombuden sattes i arbete. Pressen höll ständigt allmänheten underrättad om resultaten under teckningens gång. Den förteckning, som jordbrukarna tidigare hade gjort på bolagets formulär, var genomförd till 98 procent och var alltså inte till hinders. Det hade nämligen skett en teckning förut, och man var rädd för att dubbelbesöken skulle irritera jordbrukarna.

Vid denna kampanj kom man för år 1950 upp till ett resultat av nära 700 hektar, vilket ju i och för sig var ganska glädjande men ändå rätt långt ifrån de 1 000 hektar, som utlovats. Från bolagets sida ville man också ha teckningen att gälla för en femårsperiod, men inför utsikten att binda sig för fem år framöver sjönk intresset, så att den tecknade betarealen för 1954 stannade vid 600 hektar. I pressen har det förekommit andra siffror av högre värder, men vid den kontroll som gjordes så sent som den 6 februari i år framgick det, att de siffror, som jag här nämnt, äro de riktiga.

Trots den företagna uppmobiliseringen av alla goda krafter gick det alltså inte att komma upp till de 1 000 hektar, som hade ställts i utsikt. Det framstod då som en tredje viktig fråga för mig att få ett klart besked om de ekonomiska konsekvenserna av att fortsätta verksamheten vid Lidköpingsbruket, jämfört med det andra alternativet, att Skaraborgs betodlare fraktade betorna till Linköping. Den utredning, som därvidlag har gjorts, är utförd av en auktoriserad revisor och en lagman. Dessutom ha siffrorna granskats av sockernämnden, som består av en landshövding, en lagman och två mycket kunniga industrimän.

Jordbrukarna ha undrat varför de inte ha fått vara med i utredningsarbetet, och det är klart att de kunna fråga så. Men i denna utredning tarvas ju

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

ändå ett källmaterial, som går ända ned till botten på bolagets verksamhet. Man kan då inte se bort ifrån, att bolaget och betodlarna ju måste betraktas som två motparter, vilka diskutera de ekonomiska tingen förhandlingsmässigt, och då kan det ju föreligga risk för vissa komplikationer om jordbrukarna skulle utreda bolagets interna ekonomiska förhållanden. Jag ansåg, att det i en utredning av detta slag var viktigast att få med icke partengagerade, kunniga människor, som handla under tjänstemannaansvar. Jag tror också, att med en auktoriserad revisor och en lagman i utredningen samt med sockernämndens granskning efteråt äro alla rättvisekrav uppfyllda på denna punkt.

Vad gav då utredningen för resultat? Den gav det beskedet, att om man ser saken rent företagsekonomiskt så ger alternativet med Linköpingsavverkningen — om man beaktar kostnaderna för transporter, utbyggnad av lastplatser samt vägbreddningar och vägförbättringar — en vinst på i runt tal 1 200 000 kronor per år. Den granskande sockernämnden säger emellertid, att man måste ta den summan med en viss reservation, eftersom det inte är möjligt att göra alla detaljberäkningar absolut tillförlitliga. Den granskande myndigheten kommer dock fram till det resultatet, att felmarginalen håller sig inom 10 eller 20 procent. Kvar står alltså, att man här kan få en rationaliseringsvinst på cirka en miljon kronor. Största delen av denna vinst kommer på raffinaderiet. Man har också kommit fram till, att vid en uppdelning av rationaliseringsvinsten på raffinaderiet och sockerbruket komma omkring 400 000 kronor per år på sockerbruket och resten på raffinaderiet. Man har också ärligt redovisat, att kostnaderna för att bygga nya lastningsstationer vid Håkantorps och Valtorps samt för vägbreddningar komma att uppgå till 400 000 kronor. Detta betyder, att enbart ett års ratio-

naliseringsvinst är tillräcklig för att klara de investeringar, som behöva göras för att programmet sedermera skall kunna hållas.

Jag är inte heller beredd att svära på att dessa siffror till alla delar äro riktiga. Jag inskränker mig till att konstatera, att man i den objektiva utredning, som jag vågar påstå härvidlag gjorts, har kommit fram till dessa om dömen, och jag kan också säga, vilket kanske är en överraskning för herr Svensson, att jag har låtit betodlareföreningen i Skaraborgs län taga del av denna utredning i dess mer utförliga form för att få fram, huruvida siffrorna kunna kritiseras eller inte.

Vid ett sammanträde, som jag i förra veckan höll med betodlarnas representanter, ställde jag frågan direkt till dem: »Kritisera ni utredningen? Bemöta ni dessa siffror och säga, att de äro riktiga?» Och jag fick det klara och bestämda svaret, att de kunde inte kritisera utredningen och inte bestrida, att dessa rationaliseringssiffror äro riktiga. Betodlarnas representanter slutade följaktligen med att säga: »Vi förstå, att regeringen i det här läget inte kan tvinga bolaget att gå några andra vägar med det siffermaterial, som ligger på bordet. Vi hemställa emellertid, att regeringen eller rättare sagt jordbruksministern» — som de då vände sig till — »medverka till att Linköpingsalternativet för oss blir så fördelaktigt som möjligt.» De begärde att i varje fall under övergångstiden bör rabatt på betfor utgå och att bolaget inte vidhåller sin uppfattning att till varje pris ha en femårsgaranti för att en kontraktsteckning skall kunna komma till stånd, utan att bolaget på samma sätt som under alla andra år bara låter jordbrukarna teckna kontrakt utan några speciella förbindelser.

Jag har lovat att diskutera detta med bolaget, och jag kan här i dag säga, att jag har fått bolagets accept av dessa

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

båda betodlareföreningens önskemål vid genomförandet av det alternativ, som man tydligen själv anser vara det enda realistiska, så som läget nu är.

Herr SVENSSON i Ljungskile (kort genmäle): Herr talman! Jag skall till att börja med be att få rätta ett missförstånd. Jordbruksministern hade uppfattat mitt anförande så, att jag skulle ha sagt, att jordbruksministern givit ett principiellt godkännande av fabriken försäljning, vilket godkännande även skulle innebära nedläggning av betodlingen. Jag har sagt, att jordbruksministern har givit ett principiellt godkännande av fabriken försäljning på de villkor, som framgå av interpellationssvaret, och de behöva ju inte upprepas, eftersom var och en kan läsa dem i interpellationssvaret, som utdelats här i kammaren.

Sedan säger herr statsrådet, att han hade den uppfattningen — och den meningen slängdes alltså efter det principiella erkännandet — att det inte var klokt att gå så fort fram, utan att det hade varit bättre att uppskjuta försäljningen. Men ifall man har den uppfattningen, att det egentligen är bättre att få andrum, så att denna sak kan utredas och undersökas, vad är det då för mening att ge ett principiellt erkännande och ställa sig som moralisk garant för fabriken försäljning? Det var ju detta som skedde, innan någon utredning kommit till stånd utöver vad Kungl. Maj:t kunnat göra under loppet av en dag, ty frågan diskuterades enligt vad landshövding Mannerfelt meddelat i kanslihuset den 7 september och redan den 9 september gav jordbruksministern sitt principiella godkännande.

Herr statsrådet vill vidare inte tillerkänna beredskapssynpunkten det värde som framgår av livsmedelskommissionens yttrande, men det skall jag inte diskutera nu — jag bara refererar till vad livsmedelskommissionen yttrade. Detta livsmedelskommissionens yttran-

de förelåg inte, när jordbruksministern intog sin ståndpunkt. Det kom den 15 september, sedan jordbruksministern redan givit sitt godkännande den 9 september. Jag vet ju inte, om jordbruksministern fått ett underhandsmeddelande i förväg.

Jordbruksministern anför vidare, att statsmakternas kompetensområde egentligen bara begränsats till avtalet mellan bolaget och staten. Det kan vara riktigt, men det bör väl ändå stå jordbruksministern fritt att vid bedömningen av denna fråga taga hänsyn till alla inverkanse faktorer och med anledning därav säga: »Jag anser inte, att fabriken bör säljas, i varje fall inte förrän ytterligare utredningar hunnit göras», t. ex. en sådan utredning som landshövding Mannerfelt begärt men som inte kommit till stånd. Det står i interpellationssvaret, att den utredning, som kommit till stånd, är strängt formellt begränsad till detta avtalsenliga område men inte berör återverkningarna i övrigt på ortsförhållanden och dylikt.

Vidare säger jordbruksministern, att det väsentliga är, att jordbrukarna få samma möjligheter som förut att odla betor. Det väsentliga från bygdens synpunkt vore väl, att betodlingen finge utvecklas, men ingen lär väl göra gällande att vi i dessa trakter kring Lidköping kunna få till stånd en utvecklad betodling, om betorna skola fraktas till Linköping. Det finns ingenting i denna utredning, som talar för den saken. Jag sade i mitt svar, att man genom denna försäljning oppoffrar utvecklingen av betodlingen och riskerar vad man redan har, och jag tror inte att det går att jäva det omdömet. Det är ju dock av stor betydelse även ur ekonomisk synpunkt, om betodlingen i denna bygd till stor del avvecklas i stället för att utvecklas; härigenom friställes partiellt en hel mängd arbetskraft, som annars kunde användas för denna betodling.

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

Det är ju inte bara fråga om ett tiotal arbetare i själva Lidköpingsfabriken — detta problem bör naturligtvis i och för sig redas upp — utan här föreligger en fråga av långt större vidd ur arbetarsynpunkt.

Sedan är det mycket riktigt, som jordbruksministern anför, att det efter försäljningen av fabriken bara blir tillnärmelsevis samma villkor för betodlarna; det blir alltså inte samma villkor i sin helhet, utan de bli ofördelaktigare än förut. Jag tycker, att det är underligt, att här ställts sådana ytterligheter emot varandra som en betodling om 500 eller 1 000 hektar. Det var fråga om huruvida det ansågs obilligt eller inte att kräva fabriken upprätthållande enligt bolagets åtagande vid sitt köp av fabriken. Skulle det ha varit obilligt att för fabriken upprätthållande kräva en odling om minst 700 hektar, när det om jag minns rätt för åtagandet år 1936 fordrades en odling om endast 400 och 500 hektar?

Det är alldeles klart, att en sådan fråga inte bara borde ses från industriens synpunkt, ty det vore som om man skulle se nedläggandet eller upprätthållandet av mejerier och slakterier framför allt från förädlingsindustriens synpunkt i stället för att i första hand betrakta det från bygdens eller jordbrukarnas synpunkt.

Jag tror, att det som här har hänt är beklagligt, och jag tycker, att det är beklagligt, att jordbruksministern inte på ett tidigt stadium vägrade att ge sitt erkännande åt denna utveckling. Även om den inte hade kunnat hindras, hade det varit en fördel, om jordbruksministern inte givit sitt godkännande.

Herr **SUNDSTRÖM** (kort genmäle): Herr talman! Jag begärde ordet för att uttrycka min särskilda tillfredsställelse över slutet av jordbruksministerns anförande, där han uttryckte den förvisningen, att just denna obundna odling,

som jag i mitt första anförande ifrågasatte, kommer att bli verklighet. Jag tror, att denna försäkran i hög grad är ägnad att lugna de upprörda känslorna och även kommer att bidra till att betodlingen inte krymper alltför mycket, utan att den t. o. m. kan hämta sig om några år, i synnerhet om det visar sig att frakter och inlastningar kunna ordnas på så rimliga och fördelaktiga villkor som det över huvud taget är möjligt att erhålla.

Sedan vill jag bara säga, att det kompetensområde, som regeringen har gentemot sockerbolaget, säkerligen behöver utvidgas. Jag tror, att den nuvarande ordningen icke är tillfredsställande. Det är inte skäligt, att man skall överlämna all bestämmanderätt till bolagsstämman och aktieägarna, ty det är här inte fråga om ett bolag av samma natur som vanliga affärsdrivande bolag, eftersom detta bolag har en monopolställning som gör, att det allmänna otvivelaktigt bör ha ökad möjlighet till kontroll över bolaget.

Jag har i mitt anförande framhållit, att bestämmelsen om att bolaget bör iakttaga sparsamhet i fråga om all verksamhet över huvud taget äger full tillämpning även när det gäller en så viktig del av bolagets verksamhet som att avyttra fastigheter, och jag vidhåller, att skall man iakttaga god ekonomi och sparsamhet i ett bolags verksamhet, bör det även inkludera det sätt, varpå man realiserar fast egendom.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**: Herr talman! Herr Svensson i Ljungskile vidhåller, att det inte var ett riktigt handlingssätt från min sida att ge ett principiellt godkännande och sedan så att säga slänga efter den mening, att en längre övergångstid borde tillämpas. Det bör väl inte vara så svårt att fatta, menar jag, att man, om ett sådant godkännande ges under vissa villkor, kan

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

det ges omedelbart. Här förelägo tre bestämda villkor för godkännandet, och om dessa villkor uppfylldes, var regeringen av den uppfattningen, att godkännandet skulle ges.

Det ligger ingenting onormalt i att jag sedermera till bolaget lämnar det beskedet, att jag tycker, att man inte skall handla så burdust utan försöka mildra verkningarna av nedläggandet av fabriken genom en avveckling på längre sikt. Det berodde helt enkelt därpå, att jag ansåg, att även bolaget hade intresse av att stå i ett visst välförhållande till de betodlande bönderna, och att jag trodde att det var en klok politik att genomföra avvecklingen under litet mindre demonstrativa former. Det var mitt råd till bolaget, som det emellertid inte följde.

Herr Svensson är vidare överraskad över att livsmedelskommissionens besked om beredskapssynpunkten kom efter godkännandet och att jag redan dessförinnan skulle ha varit beredd att beakta den synpunkten vid min bedömning. Ja, förklaringen är helt enkelt den, att i den första diskussion, som försiggick uppe i departementet, ventilerades alla argument och alla motiv och följaktligen även beredskapsmotivet; om då det formella beskedet ifrån livsmedelskommissionen kom litet senare, hade det ingenting nämnvärt med ställningstagandet att göra, eftersom detta motiv bedömdes redan vid det första tillfället.

Herr Svensson säger vidare: »Varför behöver man här laborera med ytterligheter på 500 eller 1 000 hektar?» Förklaringen är helt enkelt den, att när jordbrukarna besökte mig och mycket kategoriskt deklarerade — och herr Svensson sitter som vittne på att så skett — att de skulle gå i land med en odling om 1 000 hektar, tillät jag mig hysa vissa tvivel och frågade talesmännen, om de inte här åtog sig mer än de klarade av. Men talesmännen voro

vid det tillfället mycket bestämda och ansågo sig kunna ge auktorisation åt den uppfattningen även i ett offentligt T. T.-meddelande. Nu gick det inte att få till stånd odling i en sådan omfattning, och då gällde det att granska kalkylerna i botten, vilket också gjordes, och den granskningen har givit det resultat, som jag här redovisat.

Herr Svensson säger avslutningsvis, att jordbruksministern hade kunnat säga nej, även om det inte givit något annat resultat än som nu föreligger. Jag förstår inte riktigt denna attityd, men det kanske ligger i överensstämmelse med herr Svenssons natur att säga nej för nejsägandets egen skull. För min egen del har jag inte mycket till övers för ett sådant sätt att protestera. Skall man säga nej, skall man säga det, när det gör någon nytta; annars kan man låta bli. Det är den uppfattning jag har.

Herr LARSSON i Luttra: Herr talman! Det har redan sagts så mycket i denna fråga, att det inte finns mycket därutöver att tillägga.

Det besked, herr statsrådet här har lämnat, var kanske väntat från jordbrukarnas sida. Trots att det har sipprat ut ganska litet om spelet bakom kulisserna i denna affär, har ändå så pass mycket kommit till allmänhetens kännedom som att utsikterna för fabriken fortbestånd voro ganska små. Det är ju många underliga omständigheter, som här varit för handen, och jag skall inte ytterligare utöka listan. Den katalog, som de båda interpellanterna här ha lagt fram, gör nog inte anspråk på att vara fullständig, men det förefaller ändå, som om den skulle vara ganska fyllig.

Utgången av detta ärende är olustig ur många synpunkter. Herr Svensson i Ljungskile har redan varit inne på att jordbruksproduktionen inom många grenar nu tenderar att komma till den gräns, där avsättningen erbjuder svå-

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

righeter. Det gäller mjölk, ägg, oljevaxter, spannmål m. m. Det är när det gäller de viktigare produkterna egentligen bara i fråga om sockerbeterna, som det råder ett ganska kraftigt utrymme för ytterligare utveckling. Jordbruksministern har här nämnt siffran 10 000 hektar, och den har också varit nämnd i andra sammanhang. Denna utveckling är ju alldeles särskilt beklaglig ur det mindre jordbrukets synpunkt.

Här har nu jordbruksministern visserligen sökt att bevisa, att det inte är fråga om ett småbrukarintresse i den utsträckning, som man gör gällande, men vi få räkna med, att det antal småbrukare, som odlar sockerbeter, faktiskt har ökat under de senaste åren. Vi få också räkna med att gränsen för dessa småjordbruk kanske här inte kan dras vid 10 hektar, utan även för jordbruk, som ha en areal mellan 10 och 15 hektar, kan det vara synnerligen betydelsefullt, att man har tillgång till en odling av detta slag.

Jag vill här säga, att för småbrukarutredningen kom denna affär som en synnerligen obehaglig överraskning. Vi ha ju där räknat med att sockerbetsodlingen skulle hinna bli av ganska stor omfattning för de mindre jordbruken. Nu kan man visserligen liksom jordbruksministern säga, att detta förslag inte innebär, att odlingen skall nedläggas utan att den skall fortbestå, men på den punkten kan man ha vilken uppfattning man vill. Den allmänna uppfattningen är nog den, att nedläggandet av fabriken och därmed också bortfallet av vissa förmåner, som man har haft i fråga om betmassan o. s. v., kommer att medföra en minskning av odlingen, och i varje fall kommer den ökning av odlingen, som man räknat med, att utebli, och det måste anses beklagligt. När det nu ligger så till, att det finns en ganska stor sektor för en utökning av odlingen, är det, herr statsråd, ganska naturligt, att den ökningen

kommer att bli störst, där sockerbetsodlingens relativa andel i produktionen nu är ganska liten, trots att odlingsbetingelserna kunna sägas vara ungefär jämförbara med t. ex. Östergötlands och i viss mån Hallands.

Sedan är frågan, hur stor betydelse beredskapssynpunkten skall tillmätas. Det kan diskuteras. Det är i allmänhet så, att man nonchalerar beredskapssynpunkten så fort det blir fred och sedan får man ganska dyrt betala för den nonchalansen, när det blir besvärsliga tider igen.

Det finns här flera dunkla punkter. Har man t. ex. beaktat den faktorn, att kommunikationerna bli hårt belastade vid ett avspärrningsläge, när järnvägsvagnarna bli engagerade på annat håll? Vid en odling på 800 à 900 hektar måste vi kanske ha ett tusental järnvägsvagnar disponibla för transporten av betor. Skall detta projekt genomföras bli ju bettransporterna i dessa trakter de längsta i landet. Har man beaktat den synpunkten?

Vidare innebär utredningen — det säger man ju klart ifrån — endast ett ställningstagande till de rent matematiskt beräkningsbara detaljerna. Man frågar sig då hur man har räknat. Har man räknat med den nuvarande odlingen, en odling på 800 hektar, 1 000 hektar eller 1 500 hektar? Vilka siffror får man fram beträffande rationaliseringsvinsten, om man skulle tänka sig dessa olika alternativ?

Vidare förefaller det svårt för en lekman att bedöma, om det inte kommer att möta svårigheter att lasta om praktiskt taget hela betproduktionen från smalspårnätet i Västergötland till normalspårnätet för transporten till Lidköping. Jag undrar om inte rationaliseringsvinsterna uppvägas av dessa speciella svårigheter.

Sedan finns det ett par andra frågor, som man kan ställa. Herr Sundström har redan med tillfredsställelse konsta-

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

terat, att det inte kommer att bli några hinder beträffande odlingen, utan man skall få teckna kontrakt för den areal, som det nu är fråga om. Gäller detta också vid en utökad odling? Jag hoppas att så är fallet.

Sedan några ord om de förmåner, som betodlarna skola få. I herr Waldemar Svenssons interpellation har det sagts, att det för betodlarna i lidköpingstrakten gäller att få garanti för, att de skola kunna lämna sina betor till annan fabrik till priser, som inte understiga de tidigare erhållna priserna. Jordbruksministern har i sitt svar sagt, att de skola få sälja under samma ekonomiska betingelser som förut. Det är väl då också alldeles klart, att de bli delaktiga i de förbättringar i betpriserna, som kunna komma till stånd. Jag anser som sagt att detta är självklart, men ett besked på den punkten kanske inte skulle skada.

Det är uppenbart, att när bolaget funnit det med sin fördel förenligt att sälja fabriken och därmed hotar en för jordbruket viktig odling, det då också skall uppkomma en diskussion om huruvida sockernäringen bedrivs i den form, som är den mest lämpliga. Det är självklart att då även den frågan tagits upp, huruvida inte staten i detta fall borde bedriva rörelsen. För egen del tror jag knappast på en sådan lösning. Det är uppenbart, att vi här ha ett annat förhållande än då det gäller jordbrukets produktion i övrigt, mjölkproduktionen, slaktdjursproduktionen o. s. v. Det vore emellertid naturligt att sockerindustrien ägdes av sockerbetsodlarna, eventuellt i samarbete med konsumentkooperationen. Självklart är, att man även i ett sådant fall skulle sträva efter att driva rörelsen så intensivt som möjligt och få den så ekonomisk och rationell som möjligt. Själva gången av ett sådant ärende som detta hade emellertid i så fall blivit ett annat. Man hade då sagt, att här ha vi en för liten od-

ling, vi måste utöka den. Man hade kanske givit betodlarna fem eller tio år på sig för att åstadkomma en utökning av odlingen. Först om detta inte gick skulle sockerbruket nedläggas.

Nu har man i stället på ett nästan oanständigt sätt forcerat fram en teckning, som inte bara avsåg ett år utan till på köpet en femårsperiod. Med hänsyn till de omständigheter, under vilka denna teckning skett, måste man nog säga att resultatet inte är dåligt. Det har här sagts, att bolaget hade gjort stora ansträngningar men trots detta inte kommit upp till en ökning av teckningen med mer än från 470 till 540 hektar. Här har man emellertid för nästa år kommit upp till en teckning på över 700 hektar.

Jag tror alltså att man handlat förhastat i denna fråga. Detta är betänkligt inte minst ur den synpunkten, att man här säkerligen får räkna med en minskning av betodlingsarealen och därmed också en minskning av sysselsättningsmöjligheterna för vissa av dessa mindre jordbrukare. Man borde rätteligen ha räknat in den förlusten och vägt den emot rationaliseringsvinsten på själva industrianläggningen.

Sedan tycker jag att jordbruksministern varit alltför blygsam när han beträffande resonemanget om hans kompetensområde säger, att han inte haft någon möjlighet att inverka på detta. Det har väl emellertid ändå varit så, i synnerhet under de år som gått, att regeringen vid många tillfällen tagit upp resonemang med industrieföretag, där man låtit regeringens synpunkter på driften komma fram. Jag tror nog att jordbruksministern i viss mån har sig själv att skylla, om allmänheten — i varje fall hemma i Skaraborgs län — nu fått den uppfattningen, att jordbruksministern valt att ställa sig på bolagsintressenas sida vid valet mellan dessa och jordbrukarintressena.

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

Herr HAGBERG i Malmö: Herr talman! Liksom jordbruksministern fäste jag mig vid det avsnitt i herr Svenssons i Ljungskile anförande, som speciellt gällde småbrukarnas roll i detta sammanhang. Jag skall inte här upprepa de siffror, som jordbruksministern anförde, men konklusionen av dessa siffror blir ju den, att de mycket energiska paroller, som utfärdades i sammanhang med försöksteckningen förra hösten, tyvärr vunno mycket liten genklang på småbrukarhåll. I allt väsentligt har teckningen gjorts av stora och medelstora jordbruk. Jag tycker att detta är beklagligt. Just betodlingen är ju ur olika synpunkter ovanligt lämpad för småbruksförhållanden. Jag tycker, att utgången av teckningen är överraskande, även därför att herr Svensson ju har spelat en betydande roll i detta sammanhang. Med hänsyn till hans — såvitt jag vet — framstående ställning bland småbrukarna hade man kunnat vänta, att parollen för en stark anslutning till denna betteckning skulle ha hörtsammats. Jag antar att herr Svensson i Ljungskile själv är ledsn över att hans anmodanden i detta hänseende inte vunnit större anslutning än vad fallet varit.

I övrigt skall jag inte säga mera om herr Svenssons i Ljungskile anförande. Jag kan dock inte underlåta att ge uttryck åt en smula förvåning över den uppfattning, som han givit till känna i denna angelägenhet. Jag kan nämligen endast med svårighet tänka mig, att den kan förlikas med hans allmänna socialliberala inställning till näringslivet och dess skiftande problem.

I övrigt får man i denna fråga konstatera, sedan man summerat ihop debatten, att ingen vågar taga på sitt ansvar att ifrågasätta, att icke en väsentlig rationaliseringsvinst kommer att uppstå genom transaktionen. Naturligtvis kan man diskutera hur stor denna rationaliseringsvinst blir. Herr Sundström tvivlade på att vinsten kunde bli

så stor som 1 200 000 kronor per år, och han anförde som stöd för sin uppfattning vissa uttalanden av socker nämnden, som trodde att man kanske måste räkna med en 10, kanske 20 procent lägre rationaliseringsvinst. Det ligger i sakens natur, att man måste röra sig med en ganska vid marginal, när det gäller att ange den möjliga vinsten. När man som jordbruksministern försiktigt utgår från en vinst på en miljon, så får man säga, att det icke desto mindre är ett ganska betydande resultat, man härvidlag kommer fram till. Detta resultat är ju, såvitt jag kan förstå, till konsumenternas förmån.

Jag måste säga att jag blev en smula överraskad av ett yttrande från den siste ärade talaren. Han framhöll att sockerbolaget »funnit det med sin fördel förenligt» att sälja fabriken. Ja, jag antar att det är i enlighet med sockerbolagets intressen att så förfara, men det ligger väl också, såvitt jag förstår, i konsumenternas intresse att driften förbilligas och därmed förutsättningar skapas för en sänkning av sockerpriset. Ingen har väl här heller satt i fråga något annat än att en åtgärd som denna kan medverka till en sänkning av sockerpriset.

Sedan vill jag säga ett par ord i anslutning till herr Sundströms anförande. När han talade om köpeskillingen, lade han enligt min uppfattning i dagen ett oväntat intresse för sockerbolagets aktieägare. Han antydde, att dessa icke blivit tillgodosedda i detta sammanhang, eftersom bolaget skulle ha sålt anläggningen alltför billigt till Rörstrandsbolaget. Jag har inte tillräckligt med material till förfogande för att våga mig på något bestämt omdöme i denna angelägenhet. Man måste taga hänsyn till åtskilliga omständigheter. Man måste exempelvis taga hänsyn till möjligheten att få annan köpare, som är villig att göra samma sociala prestation som Rörstrandsbolaget, o. s. v. Det är dock givet att herr Sundström har

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

rätt därutinnan, att, om sockerbolaget fått t. ex. en miljon mer för anläggningen, så hade denna summa betytt en ökad ränteinkomst för bolaget på cirka 30 000 kronor. Som sockernämnden påpekat, spelar emellertid denna summa en mycket obetydlig roll i förhållandet mellan bolaget och staten. Jag vill erinra om vad som påpekas i interpellationssvaret, som finns på kammarledamöternas bänkar. Där omnämnes nämligen, att enbart den s. k. låsta posten i avtalet har en storleksordning av 60 miljoner kronor. Mot bakgrunden därav förefaller siffran 30 000 kronor inte alltför överväldigande. Man får kanske också i detta sammanhang påpeka, att den årliga besparing i fråga om driftkostnaderna, som enligt de kalkyler jordbruksministern här tecknat erhålles vid försäljningen, är mångdubbelt större än den minskning i nettoränteutgiften, som en högre köpeskilling hade kunnat medföra.

Till slut vill jag, herr talman, bara göra ytterligare en reflexion. Här har i dag, som så många gånger förut när vi diskuterat dylika frågor, förts fram det gamla spørsmålet om driftsformer och äganderättsförhållandena o. dyl. Under de år jag suttit här har jag hört och deltagit i många sådana debatter. Jag vill emellertid säga, att vilken äganderättsform man än väljer och vilken driftsform man än stannar för, så kan man aldrig komma ifrån, att man måste se till att rörelsen bedrivs ekonomiskt. Man kan aldrig komma ifrån att driften tekniskt och ekonomiskt måste ligga i nivå med tidens krav. Man måste rationalisera och mekanisera, annars finns det ingen annan möjlighet än att låta skattebetalarna stå för underskottet, och detta kan inte vara rimligt ens vid statsdrift.

Herr SUNDSTRÖM: Herr talman! Till herr Hagberg i Malmö vill jag bara säga, att man inte på något sätt utnyttjat möjligheterna att få en annan kö-

pare, som till äventyrs skulle ha velat betala mera. Man har i stället fört så hemlighetsfulla förhandlingar, att det varit uteslutet för någon att konkurrera.

Jag kan dessutom inte erkänna det resonemang man här för, att hade man fått en miljon kronor mer för anläggningen i Lidköping, så hade det endast påverkat ränteposten på så sätt, att det blivit 30 000 kronor mindre ränteutgifter för bolaget. Det går väl nämligen inte att överföra hela denna fabrikation i Lidköping till något annat sockerbruk utan att där göra investeringar i maskiner och byggnader, och får man då använda en två miljoner kronor högre köpeskilling för detta ändamål, så måste detta inverka inte bara på ränteposten utan också på de avskrivningar, som måste företagas i bolaget. Ett tillförande av kapital från främmande håll måste sålunda vara av större betydelse än enbart fördelen med den ränta på 30 000 kronor per miljon, som herr Hagberg talade om.

Herr HAGBERG i Malmö: Herr talman! Med anledning av herr Sundströms anförande skulle jag gärna vilja göra en liten komplettering. Det var ganska intressant att lyssna till herr Sundström, ty han uppehöll sig inte alls vid vissa uppgifter, som han lämnade i sin interpellation av den 20 januari. Han talade i dag i stället åtskilligt om den »hemlighetsfullhet», som skulle ha satt sin prägel på denna transaktion. Jag vet inte vari det hemlighetsfulla ligger. Om jag inte är oriktigt underrättad, skulle vederbörande myndigheter i Lidköping redan i somras — enligt uppgift i mitten av juni månad — ha under rättats av sockerbolaget att utredningar igångsatts rörande en eventuell nedläggning av råsockerfabriken och raffinaderiet därstädes.

För att sedan återgå till herr Sundströms interpellation, så säger han där, att, när det blev bekant att hela anläggningen sålts för 2,2 miljoner, »trodde

Svar på interpellationer angående nedläggandet och försäljningen av Svenska sockerfabriksaktiebolagets fabrik i Lidköping.

de flesta inte sina egna öron». »Främst fäste man sig vid den enligt allas uppfattning låga köpeskillingen. Inte ens en tredjedel av priset 1936!»

Det förhåller sig emellertid så, mina damer och herrar, att herr Sundström råkat ut för ett litet misstag. När affären gjordes 1936, köpte Svenska sockerfabriksaktiebolaget Mellersta Sveriges sockerbolags samtliga anläggningar för 7,5 miljoner kronor. Man köpte alltså anläggningarna i Lidköping, Linköping och Mörbylånga. Detta pris gällde som sagt bolagets samtliga anläggningar och inte enbart fabriken i Lidköping.

Nu framhåller herr Sundström, att priset inte var 2,2 miljoner utan 2 285 000 kronor. Det är riktigt, men för tydlighetens skull kanske det skulle kunna tilläggas, att utöver det köpekontrakt, i vilket nämnda belopp förekommer, ännu ett köpekontrakt är omnämnt i handlingarna, avseende ett belopp på 665 000 kronor. Man kommer då upp till över 2 900 000 kronor. Dessutom — och det är ju ganska intressant — bör man kanske hålla i minnet värdet av de maskiner och inventarier, som icke ingå i den nu avslutade försäljningen. Dessa maskiner och inventarier behåller sockerbolaget för att insätta dem i andra sockerfabriker. Värdet härav uppgår, enligt vad sockerbolaget på sockernämndens förfrågan meddelat, till ett belopp, som approximativt uppskattas till minst 2 000 000 kronor. Herr Sundström måste medge, att man också måste taga hänsyn till detta belopp, när man bedömer affären som helhet.

Herr LARSSON i Luttra: Herr talman! Herr Hagberg i Malmö menade att man måste se till, att driften blir så rationell som möjligt. Det är givetvis riktigt. Vi få hoppas att den beräknade rationaliseringsvinsten också skall visa sig någorlunda riktig — man har räknat med 0,46 öre per kilogram, således

inte fullt ett halvt öre. Men inte ens sockernämnden anser dessa siffror vara absolut pålitliga.

Vidare är det inte så underligt att man kan ha sina spekulationer om vem som bör driva sockerbruken. Ägdes exempelvis våra slakterier av ett enskilt bolag och detta fick för sig att ett slakteri inte lönade sig och skulle säljas, så är det uppenbart att jordbrukarna skulle komma i en ganska penibel situation.

Herr SUNDSTRÖM: Herr talman! Det är alldeles riktigt att det blev ett alltför generellt angivande av köpeskillingen i min interpellation. Av de 7,5 miljoner, som värdet av Mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolags anläggningar uppgick till, representerade dock fabriken i Lidköping det allra största värdet eller nära 4 miljoner. Detta var år 1936. När sedan dess väsentliga utvidgningar och förbättringar ägt rum är det ganska egendomligt, att samma objekt i dag skall representera ett värde av allenast 2,2 miljoner.

Det är inte riktigt att Mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolags alla anläggningar och maskiner köptes för 7,5 miljoner kronor. I verkligheten betalades hela anläggningen med mellan 11 och 12 miljoner kronor.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts på kammarens bord liggande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen, nr 48, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 103 § 1 mom. samt 223 § 1 och 2 mom. lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag; samt

till statsutskottet propositionen, nr 50, angående vissa anslag till barnmorskäläroanstalterna.

§ 3.

Föredrogs vart efter annat

utrikesutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en handelsöverenskommelse mellan Sverige och Italien;

statsutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1950/51 under första huvudtiteln, avseende anslagen till hov- och slottsstaterna; och

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1949/50, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde; samt

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Norge för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å kvarlåtenskap, m. m.;

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Finland för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å inkomst och förmögenhet;

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 kap. 10 § förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker, m. m.;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för avgifter till Stiftelsen Trävaruindustriens konjunkturutjämningsfond, m. m.;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i 123 § taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379); och

Lagfästande av likalönsprincipen.

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ytterligare uppskov med allmän fastighetstaxering.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden och betänkanden hemställt.

§ 4.

Lagfästande av likalönsprincipen.

Föredrogs andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 1, över motion angående utredning om lagfästande av likalönsprincipen.

I motionen II: 129, vilken hänvisats till allmänna beredningsutskottet, hade herr *Dahlgren m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om snabbutredning och förslag om lagfästande av kvinnas rätt till lika lön som mannen för samma prestation och att förslag förelades innevarande års riksdag.

Utskottet hemställde, att motion nr 129 ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr DAHLGREN: Herr talman! Den motion, som vi i år väckt i denna fråga, innebär ett yrkande om snabbutredning och förslag om lagfästande av kvinnas rätt till lika lön som mannen för samma prestation.

Ett dylikt yrkande skulle egentligen vara överflödigt i ett samhälle, som anser sig vara ett demokratiskt samhälle, speciellt som man från den fackliga arbetarrörelsens sida redan tidigt visade förståelse för kvinnornas krav på lika lön. Denna förståelse resulterade i ett uttalande, där man framhöll det berättigade i denna hemställan från den kvinnliga arbetskraften, men därvid stannade det; något mera synbart resultat när det gäller realiserandet av kvinnornas krav har inte kommit fram. Det hela utmynnade i en utredning, och utredningar äro tydligen dagens melo-

Lagfästande av likalönsprincipen.

di, då det gäller att, om inte direkt be-grava, så åtminstone till en avlägsen framtid bevara rättvisa arbetarkrav.

Utskottet har vid sitt avslagsyrkande på vår motion åberopat 1948 års utskottsutlåtande och återger därvid bl. a. vad Arbetsgivareföreningen yttrat i anledning av det motionsledes framställda kravet på likalönsprincipens förverkligande. Arbetsgivareföreningen anser att det nuvarande systemet med frivilliga överenskommelser mellan arbetsmarknadens parter har visat sig medföra betydande fördelar. Ja, det är nog riktigt, men försiktigtvis talar inte Arbetsgivareföreningen om för vem dessa fördelar ha uppkommit. Att det med den nuvarande lönepolitiken inte uppkommit några fördelar för det arbetande folket är ganska givet, och i varje fall ha inte kvinnorna, som det här speciellt gäller, vunnit något nämnvärt. Situationen för dem är ungefär densamma som den var för 40 år sedan. Då som nu betalas en kvinnas arbetsprestation endast med $\frac{2}{3}$ av den lön som mannen får.

Vidare hänvisar utskottet till Landsorganisationens s. k. principiella motstånd mot lagstiftning för reglerande av arbetsmarknadens löner. Jag kan inte inse att den linje, som föreslås i motionen, alltså en lagstiftning som innebär förbud för arbetsgivarna att underbetala vissa arbetstagare med den enda motiveringen att dessa tillhöra det kvinnliga könet, skulle kunna vara till nackdel för arbetarna själva. Jag kan inte frigöra mig från den uppfattningen, att förhållandet är det motsatta. Det skulle säkerligen vara en styrka för den kvinnliga arbetskraften, om den vid sin kamp för rättvis behandling i löneavseende kunde stödja sig på en svensk lagstiftning och på grundval därav kräva sin rätt.

För övrigt kan man ställa sig frågande till hur det egentligen förhåller sig med LO:s principiella motstånd mot inblandning från statsmakternas sida i frågor, som beröra arbetsmarknadens

parter. Det är visserligen sant att LO en gång har gjort ett uttalande, där man bl. a. säger att lönesättningen är av den natur, att den undandrar sig lagstiftning och lagskipning, men jag kan inte bedöma LO:s hållning bara efter ett uttalande, utan jag måste också göra det på grundval av LO:s gärningar, d. v. s. dess ställningstagande till de olika problem berörande arbetarklassen, vilka kommit under den lagstiftande församlingens behandling, och jag skall taga mig friheten att i stora drag erinra om hur det därvidlag förhåller sig.

Redan 1920 antog riksdagen en lag om medling i arbetskonflikter, och samma år stiftade man också en lag om skiljedom i arbetstvister. 1928 års riksdag var färdig att fatta beslut om kollektivavtalslagen samt att genomföra lagen om arbetsdomstol. Jag skall i rättvisans namn erkänna, att LO vid detta tillfälle bekämpade denna lagstiftning och med hänsyn till dess innehåll bedömde den som en klasslagstiftning, men det är ganska välbekant att samma LO i nuvarande situation slår vakt om denna lagstiftning.

Vidare har riksdagen antagit och LO har tillstyrkt lag om tjänsteplikt och lag, som begränsar dyrtidstilläggen på såväl löner som pensioner, även dessa typiska klasslagar som rikta sig mot både arbetare och lägre tjänstemän. Riksdagen har även fattat beslut om viss prissättning på jordbruksprodukter, en åtgärd som bl. a. förutsätter reglering av lantarbetarnas löner, och riksdagen har beslutat om vissa bidrag åt skogsarbetare.

Jag skall till sist fylla ut denna korta uppräknings med att den nu sittande riksdagen har fattat beslut om eftergifter i arbetarskyddslagstiftningen, eftergifter som gälla just den kvinnliga arbetskraften. Detta skedde inte på grund av något krav från kvinnorna och inte heller med anledning av något krav från fackföreningsrörelsen, utan det var fråga om ett krav från arbetsgivar-

na. Dessa ansågo att en eftergiftslagstiftning var nödvändig för att de skulle kunna effektivt utnyttja den kvinnliga arbetskraften. Jag kan kanske passa på tillfället att säga, att dessa eftergifter i arbetarskyddslagstiftningen kommer den sittande riksdagen att få konfirmera ytterligare en gång, och så som läget ter sig, får man nog räkna med att dessa eftergifter komma att bli permanenta.

Jag konstaterar således att den principiella uppfattning, som man från LO:s sida använder som motiv, är synnerligen tånjbar för att inte säga ofintlig. Kontentan av det hela blir att man är motståndare till en lagstiftning då det gäller arbetarnas intressen, medan man är med på att lagstifta, då det gäller intressen som äro motsatta arbetarnas.

Utöver vad som anförts vid den föregående behandlingen av frågan säger beredningsutskottet bl. a., att »utskottet vill vidare erinra därom att för de i statlig tjänst anställda utredning pågår inom likalönskommittén, vars principbetänkande väntas föreligga under innevarande år». Detta uttalande förväntar mig i hög grad, när jag tänker på den debatt, som hölls i denna fråga vid 1948 års riksdag. Då sades det av utskottets talesmän både i denna kammare och i första kammaren, att frågan om likalönsprincipen var löst för de statsanställdas vidkommande. Nu få vi till vår häpnad höra, att man håller på och utreder frågan igen för att tydligen söka komma ett steg längre. Jag konstaterar, att det måste brista i argumenteringen, när man kan säga något sådant som man gjorde för två år sedan och efteråt tala på sätt som här skett.

Vad sedan gäller arbetsmarknadens parter, hänvisar utskottet på nytt till att frågan bör, såsom man tidigare sagt, lösas genom fria förhandlingar mellan parterna. Detta säger man trots att mera än 40 års erfarenheter borde tala sitt tyd-

Lagfästande av likalönsprincipen.

liga språk om svårigheterna att komma fram på denna väg. Jag nöjer mig med att erinra om att LO:s kongress 1946 i sitt uttalande sade ifrån, att redan två år tidigare hade man beordrat fackföreringsrörelsen att kämpa för att lyfta upp kvinnornas lönenivå och på detta sätt minska skillnaden mellan manliga och kvinnliga löner. Det skulle ha varit intressant, om resultaten av denna sexåriga fackliga kamp kunnat i någon mån redovisas. Jag vill inte på något sätt göra gällande, att de fackliga ledningarna inte skött detta uppdrag — det vet jag inte någonting om — men jag förmodar att de ansträngningar, som gjorts, visa att det är omöjligt att komma fram på den väg som rekommenderats, då ju, såsom jag här tidigare framhållit, kvinnornas löner släpa efter i samma takt som förut.

Jag har, herr talman, svårt att komma till någon annan slutsats än att den linje, som vi angivit i vår motion, är den enda riktiga, om man verkligen vill hjälpa kvinnorna att få en bättre lönesättning än de för närvarande ha. Jag kan inte heller komma till någon annan slutsats än att frågan inom utskottet inte bara har fått en snabb behandling — något som i och för sig ju är tacknämligt — utan att den också blivit föremål för en mindre noggrann prövning. Bara ett sådant faktum som att samma riksdag, som har varit med om att genom lagstiftning försämra kvinnornas arbetstid, nu avsäger sig rätten och möjligheten att ge kvinnorna ett lagligt stöd i deras lönekamp — något som jag finner dubbelt beklagligt och anmärkningsvärt med tanke på att utskottet inte saknat kvinnligt inslag, som dock kunnat försvara detta gamla kvinnokrav — övertygar mig om att den väg, som vi angivit i vår motion, är den enda framkomliga. Jag tror också att de svenska arbetarkvinnorna äro av samma uppfattning. De äro inte intresserade av långvariga utredningar och ändlösa diskussioner, utan de äro intresserade av att deras krav realiseras.

Interpellation angående omfattningen av statens inköp av varmblodiga hästar.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionen.

Herr SVENSSON i Alingsås: Herr talman! Det kan väl inte i dag vara erforderligt att taga upp en lika lång debatt i denna fråga som den vi hade för ganska kort tid sedan, nämligen vid 1948 års riksdag. De olika uppfattningarna kommo ju då fram här i kamrarna, och ledamöterna ha väl ungefär samma ståndpunkter i dag som vid det tillfället.

Vad som i dag skiljer motionärerna och utskottet är ju inte heller inställningen till det berättigade i principen att det bör utgå lika lön för samma arbetsresultat. Den principiella uppfattningen att så bör ske dela vi inom utskottet med motionärerna. Vi äro också av den uppfattningen, att denna princip bör genomföras så snart det över huvud taget är möjligt. Vad motionärerna nu syfta till är emellertid att på lagstiftningens väg genomföra principen, medan arbetsmarknadens parter för sin del ha en annan uppfattning, nämligen att överenskommelser i sådan riktning böra komma till stånd genom fria förhandlingar mellan parterna.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att Landsorganisationen på sin tid tog initiativet till förhandlingar med motparten för att söka träffa en överenskommelse. Av detta initiativ från den fackliga arbetarvärldens sida har ju blivit en utredningskommitté, bestående av representanter för arbetsmarknadsparternas huvudorganisationer. Det kan visserligen, såsom sker i motionen, sägas att denna kommitté hållit på länge med sitt arbete, men enligt vad utskottet inhämtat står dock nu kommittén inför sitt slutliga ställningstagande. Det torde inte dröja mera än två à tre månader, innan kommittén har sitt betänkande klart och kommer att förelägga respektive parter detsamma för prövning, och vi få ju sedan

veta, om resultatet anses vara acceptabelt eller inte ur parternas synpunkt.

Att nu besluta om en särskild utredning från statens sida, när den nämnda utredningens resultat väntas föreligga inom så nära framtid, kan knappast vara att rekommendera. Därtill kommer att man avser att låta kommitténs resultat ligga till grund för Sveriges representation vid internationella arbetsbyråns sammanträde i början av juni månad.

Med hänsyn till att det förberedande arbetet i den principiellt viktiga frågan om lika lön sålunda fortskridit rätt långt, tror jag att det är till fördel att vi avvakta de resultat, som kunna uppnås på den redan inslagna vägen, i stället för att nu söka oss fram på nya vägar.

Det är med huvudsakligen denna motivering som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

Interpellation angående omfattningen av statens inköp av varmblodiga hästar.

Herr NORUP erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! För uppfödare av varmblodiga hästar lämpade för ridbruk är det av avgörande betydelse, att det finnes möjlighet att avyttra hästarna till priser, som täcka uppfödningens kostnaderna. Detta har i olika sammanhang framhållits för statsmakterna. Sålunda framförde redan 1937 års sakkunniga för utredning angående verksamheten vid statsstuteriet å Flyinge önskemålet om en ökning av möjligheterna att försälja av remonteringsnämnden godkända, men ej inköpta remonter. För utredning av frågan

Interpellation angående omfattningen av statens inköp av varmblodiga hästar.

om vilka åtgärder som borde vidtagas för att stimulera hästaveln tillsattes inom försvarsdepartementet 1945 års utredning rörande åtgärder för ridhästavelns befrämjande. I direktiven för denna utredning framhöll föredragande departementschefen, att behovet av åtgärder för att säkerställa tillgången på för krigsbruk lämpade ridhästar på senare år i olika sammanhang varit på tal, särskilt vid beräkningen av medelsbehovet för remontering.

Utredningen framlade i sitt betänkande förslag till åtgärder av olika slag för att vid mobilisering avhjälpa bristen på varmblodiga, för ridbruk lämpade hästar. Därvid framhöll utredningen särskilt angelägenheten av att åstadkomma ökade avsättningsmöjligheter. I enlighet med ett av chefen för armén framlagt förslag föreslog utredningen, bland annat, ökning av den årliga remonteringen av stamhästar för ridbruk.

Utredningen framhöll, att det skulle vara till gagn för varmbloodsuppfödningen, om det årligen inköptes ett större antal remonter än för det dåvarande. Storleken av dessa inköp borde för beredande av önskvärd trygghet åt uppfödarna hållas konstant oberoende av stamhästbeståndets storlek och aldrig understiga 500 remonter årligen.

I propositionen nr 14 till 1947 års riksdag framlades på grundval av utredningens betänkande förslag till olika åtgärder för främjande av den varmblodiga hästaveln. Därvid framhöll dåvarande chefen för jordbruksdepartementet, att svårigheter under senare tid uppstått att tillgodose försvarsmaktens behov av hästar framför allt vid mobilisering eller större beredskap. En av de viktigaste orsakerna till hästavelns läge syntes vara, att jordbrukarna icke funne det lönande att i större omfattning uppföda hästar av ifrågasatt slag. För att stimulera aveln av varmblodiga hästar torde det vara nödvändigt att på olika sätt underlätta uppfödningen och avsättningen. En utökning av hästavelns omfattning i landet skulle uppenbarli-

gen bli till gagn icke blott för försvaret utan även för hästuppfödarna. Då det stöd, som dittills lämnats hästaveln, icke syntes vara tillräckligt för att densamma skulle få önskad omfattning, vore det enligt departementschefens mening erforderligt, att ytterligare åtgärder vidtoges. Även riksdagen uttalade, att åtgärder för främjande och stödjan- de av hästaveln vore i hög grad påkallade. Uppenbart vore enligt riksdagens mening, att dylika åtgärder komme att bli till gagn även för hästuppfödarna, vilka merendels utgjordes av innehavare av mindre och medelstora jordbruk.

Beträffande avsättningsmöjligheterna må erinras, att frågan om arméns behov av hästar i fredstid berördes av Kungl. Maj:t i propositionen nr 206 till 1948 års riksdag angående vissa frågor rörande försvarets organisation. Försvarskommittén hade föreslagit en successiv minskning av antalet ridstamhästar från 4 723 till 2 239, och denna minskning skulle medföra, att årligen endast omkring 250 varmblodiga remonter behövde inköpas mot för det dåvarande omkring 510. Denna minskning skulle utan särskilda åtgärder komma att vålla kraftig nedgång i den varmblodiga hästaveln inom landet. På grund härav hade kommittén föreslagit, att årligen dessutom skulle inköpas omkring 250 varmblodiga ackordshästar, varigenom den varmblodiga hästavelns avsättnings skulle kunna bibehållas vid dåvarande nivå. Arméförvaltningen hade ifrågasatt, om det av kommittén föreslagna systemet med inköp av inkörda varmblodiga ackordshästar i praktiken skulle visa sig möjligt, och framhöll i anslutning här- till, att det föreliggande förslaget rörande minskning av arméns ridhästbestånd *i fred* med hänsyn till kravet på säkerställande av för krigsorganisationens behov erforderlig tillgång på varmblodiga ridhästar inom landet icke kunde anses godtagbart.

Föredragande departementschefen fann starka skäl tala för att antalet häs-

Interpellation angående omfattningen av statens inköp av varmlodiga hästar.

tar borde begränsas så långt detta med hänsyn till freds- och krigsorganisatoriska faktorer vore möjligt. Å andra sidan måste med hänsyn till krigsorganisationens behov av för ridbruk lämpade hästar en viss försiktighet iakttagas vid beskrifningar i hästbeståndet. Som en återhållande faktor i fråga om reduktionen av antalet varmlodiga hästar framhöll departementschefen den inverkan, som en sådan åtgärd hade på den varmlodiga hästaveln inom landet. Han ansåg sig emellertid som en första etapp böra föreslå den begränsning av hästantalet, som då med säkerhet kunde beräknas vara möjlig, och denna minskning omfattade omkring 1 000 ridstamhästar.

Departementschefen räknade med att — sedan viss förändring av mobiliseringsorganisationen och remontutbildningen ägt rum — i en andra etapp en ytterligare begränsning av hästantalet skulle visa sig möjlig.

Beträffande frågan om inköp av varmlodiga hästar i dåvarande utsträckning som en stödåtgärd åt den varmlodiga hästaveln erinrade departementschefen om försvarskommitténs förslag att omkring 250 varmlodiga hästar, vilka icke erfordrades såsom ridhästremonter, årligen skulle inköpas såsom varmlodiga ackordshästar. Därigenom skulle den varmlodiga hästavelns avsättning kunna bibehållas i oförändrad omfattning. Med anledning av att vissa remissmyndigheter ifrågasatt, huruvida det skulle visa sig möjligt att årligen utackordera ett så stort antal varmlodiga hästar, framhöll departementschefen, att med det ridhästantal som han förordat skulle det årliga behovet av ridhästremonter tills vidare vara 420, varför behovet av ytterligare inköp av produkter från den varmlodiga hästaveln begränsats till 80 å 90 per år. Vid en ytterligare reduktion av stamhästantalet komme sistnämnda antal att stiga, dock knappast i sådan utsträckning, att möjligheterna att utackordera dessa varmlodiga häs-

tar behövde sättas i fråga. Vad föredragande departementschefen anfört för- anledde icke någon erinran från riksdagens sida.

Mot bakgrunden av vad sålunda förekommit hade, såvitt jag kan förstå, uppfödarna anledning förmoda, att staten även i fortsättningen skulle inköpa varmlodiga hästar i samma omfattning som hittills, d. v. s. till ett antal av omkring 500 årligen. Dessutom kunde uppfödarna räkna med att övertaliga remonter skulle försälas till Ridfrämjandet samt till officerare och underofficerare, vilka medgivits rätt att uppställa egna ridhästar i kronans stall. Slutligen hade under år 1949 ytterligare 100 remonter uppköpts av arméförvaltningen för export.

Den utredning om ytterligare nedsättning av stamhästantalet, som skulle verkställas av chefen för armén, kunde i betraktande av de gjorda uttalandena om inköp såsom stödåtgärd åt varmlodssaveln av varmlodiga hästar utöver erforderligt remontantal icke förmodas leda till någon försämring av avsättningsmöjligheterna.

Nu har emellertid chefen för armén den 2 december 1949 framlagt den väntade utredningen och därvid kommit till det resultatet, att antalet ridhästar skulle minskas till 2 552.

Från och med år 1954 skulle enligt förslaget endast 350 remonter inköpas i stället för omkring 500.

En så kraftig minskning av den årliga remonteringen kommer givetvis att inverka deprimerande på aveln. Detta har också med styrka framhållits icke blott i de förberedande utredningar av lantbruksstyrelsen och arméförvaltningens intendenturavdelning, som chefen för armén omnämnt i skrivelsen den 2 december 1949, utan även i det utlåtande lantbruksstyrelsen den 24 januari 1950 avgivit över arméchefens förslag. I detta utlåtande framhöll lantbruksstyrelsen, att ur de synpunkter styrelsen hade att beakta bestämda in-

Interpellation angående ökad licensgivning för import från Schweiz av fickur m. m.

vändningar måste resas mot den föreslagna inskränkningen av remontering. Styrelsen, som enligt sin instruktion hade att svara för att lantförsvarets behov av hästar bleve behörigen tillgododett, fann det nämligen vara av största vikt att alla möjligheter tillvaratogs för att trygga en reserv av varmblodiga hästar. Om detta syfte skulle kunna uppnås, måste den varmblodiga hästaveln upprätthållas i nuvarande omfattning. Förutsättningen härför vore, att en regelbunden, säker och efter den nuvarande stostammen anpassad avsättning bereddades uppfödarna för av dem uppfödda remonter. En minskning av det årliga remontinköpet från 500 till 350 skulle innebära ett hårt slag för aveln.

De betänkligheter ur arméns synpunkt, vilka framförts mot en alltför kraftig försämring av landets hästbestånd, förtjäna allvarligt beaktande, och frågan torde komma att tagas under övervägande vid den stundande försvarsrevisionen.

För uppfödarnas vidkommande är här avsedda spörsmål synnerligen aktuellt just nu. Skulle remonteringen komma att från och med år 1954 minskas så avsevärt som chefen för armén föreslagit, så måste besked härom lämnas så snart som möjligt. De remonter, som skola uppvisas för remonteringsnämnden år 1954, tillkomma nämligen under betäckningsperioden innevarande år. För att kunna bedöma om och i vilken utsträckning det under de nya förhållandena kan vara lönande med fortsatt varmbloodsavel måste uppfödarna i god tid före betäckningsperiodens början i år få kännedom om de avsättningsmöjligheter, som komma att finnas från och med år 1954.

Med hänsyn härtill får jag härmed anhålla om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framställa följande spörsmål:

1) Är herr statsrådet i tillfälle att re-

dan under innevarande månad meddela i vilken omfattning inköp av varmblodiga hästar för statens räkning enligt regeringens mening bör ske från och med år 1954?

2) Har herr statsrådet för avsikt att, därest ovan angivna avsättningsmöjligheter minskas, vidtaga andra åtgärder för bibehållande av halvblodsaveln i nuvarande utsträckning?

Denna anhållan bordlades.

§ 6.

Interpellation angående ökad licensgivning för import från Schweiz av fickur m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr CHRISTENSON i Malmö, som anförde: Herr talman! De hårda importrestriktioner, som under de senaste åren satt sin prägel på urmarknaden, skärptes fr. o. m. den 1 maj 1949, då praktiskt taget importstopp infördes för ur och urdelar från Schweiz, vilket land som bekant förser vårt land med så gott som alla fick- och armbandsur samt reservdelar. Från mjukvalutaländerna har visserligen importen ökats på ifrågavarande artiklar, men exporten från dessa länder kan inte bli av någon större omfattning på grund av den ringa produktionen där. Den vidgade frilistningen under senare tid har relativt litet att betyda för importen av fick- och armbandsur, eftersom den inte berör handeln med Schweiz.

Det råder här i landet en kännbar brist på de nödvändighetsartiklar, som klockor utgöra, och urhandeln har råkat i en prekär situation. Genom svårigheterna att erhålla reservdelar ha även urmakarhantverkets möjligheter att erbjuda en förstklassig reparationservice i hög grad försämrats. Urhantverket arbetar för närvarande under bekymmersamma förhållanden, och man riskerar att se sig nödsakad vidtaga permitte-

Interpellation angående ökad licensgivning för import från Schweiz av fickur m. m. ringar av specialutbildade arbetstagare inom branschen, om inte importrestriktionerna lättas.

För den stora allmänheten kan det bli en kännbar utgift, om man inte kan få sina ur reparerade utan måste köpa nya sådana, vilka nu äro ganska dyra i inköp och i fråga om ur från mjukvalutaländerna dessutom inte hålla samma kvalitet, som vi här i landet äro vana vid.

På grund av valutasituationen har ett på senare tid alltmera uppmärksammat läge uppstått på urmarknaden genom den oroväckande smuggeltrafiken. Det är betydande poster smuggelgoods inom branschen, som tagits i beslag av myndigheterna, men enligt fackmännens uppfattning utgöra dessa beslag en bråkdel av de värden, som komma in i landet på illegal väg.

Denna illegala trafik kan få ökade proportioner allteftersom marknaden stramas åt och tillgången på ur blir mindre. Det effektivaste sättet att komma denna smuggling till livs är en ökning av licensgivningen för import från Schweiz.

Jag anhåller härmed om andra kammararens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framställa följande fråga:

Kan herr statsrådet ställa i utsikt att inom den närmaste tiden ökad licensgivning för import från Schweiz av fickur, armbandsur och urreservdelar kommer att meddelas?

Denna anhållan bordlades.

§ 7.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggs-

stat II till riksstaten för budgetåret 1949/50, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde; samt

från bevillningsutskottet:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Norge för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å kvarlätenskap, m. m.;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Finland för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å inkomst och förmögenhet;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 kap. 10 § förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker, m. m.;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för avgifter till Stiftelsen Trävaruindustriens konjunkturutjämningsfond, m. m.;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i 123 § taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379); och

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ytterligare uppskov med allmän fastighetstaxering.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

Kammararens ledamöter åtskildes här efter kl. 4.50 em.

In fidem

Gunnar Britth.